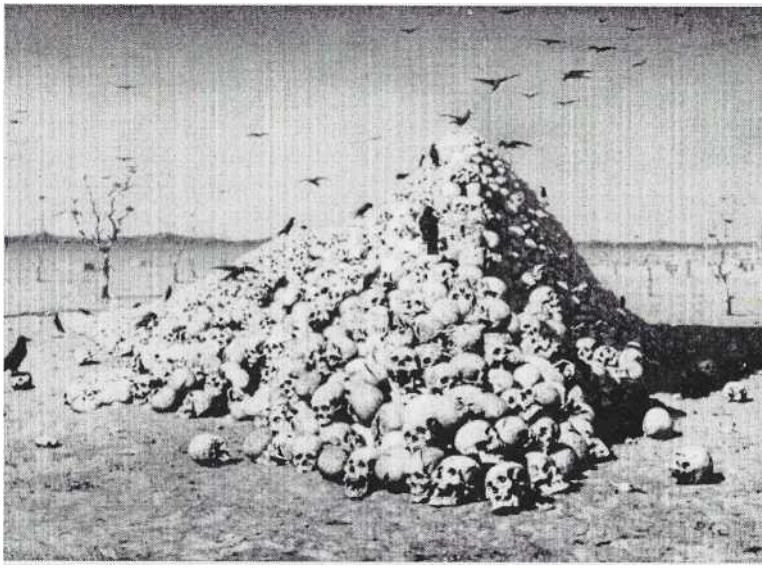

ZECE ANI PE GOLGOTA SIBERIANA

Petru Munteanu-Iloaia

ISBN 973 22-
0838-4

Coperta de DANIEL NICOLESCU

Ilustraţia copertei: VASILI VEREŞCEAGHIN'

Carte apărută cu sprijinul
Ministerului Culturii

ISBN-973-22-0838-4

Petru MUNTEANU – ILOAIA

ZECE ANI PE GOLGOTA SIBERIANA

Editura EMiNESCU

Bucureşti, 2000

ARGUMENT

Poate că niciodată n-aş fi scris această carte... Cam aşa s-ar cuveni să încep următoarele rânduri. Numai că n-ar fi deloc adevărat. întreaga poveste este ' de la un capăt la altul adevărată, de un adevăr pe care numai viaţa ni-l aşază mereu dinainte, ca să vadă dacă suntem în stare să-l suportăm. Odată ce cartea era scrisă, singura mea nehotărâre era dacă s-o public sau nu. Nu eram eu nici primul, nici ultimul dintre militarii români care suferiseră detenţii nedrepte în îndepărtata Siberie sovietică; în marea ţară a socialismului biruitor, cum i se zicea într-o vreme, nu prea demult.

Când, într-o zi din anul de graţie 1995, mai exact în 4 mai 1995, am citit în *România liberă* o stupefiantă declaraţie a ambasadorului Federaţiei Ruse la Bucureşti, excelenţa sa E. D. Ostrovenko. Acesta cu ocazia sărbătoririi semicentenarului victoriei asupra fascismului, s-a pronunţat într-o conferinţă de presă, despre ceea ce el numea „destinul prizonierilor de război sovietici în lagărele de concentrare de pe teritoriul României". Ce-i drept, în continuare ziarul comenta scurt şi cuprinzător: „Este pentru prima oară când se afirmă că România a avut gulaguri

pentru militarii sovietici. Noi ştiam că lucrurile stau invers”.

Atunci mi-a venit, şi mie pentru prima oară, ideea să public neapărat această carte. Ca pe un document de necontestat că lucrurile au stat într-adevăr invers. Căci,

dacă lagărele din România n-am avut cum să le cunosc, le- am cunoscut, în schimb pe celelalte. Aşa că paginile care urmează nu mai sunt simple mărturisiri, ci documente suplimentare care vor să confirme şi ele, întru totul, contrariul.

Autorul

O SENTINŢĂ STRIGĂTOARE LA CER

Gânduri de întoarcere în timp şi pagini care vorbesc inimilor noastre, despre cei mai frumoşi dar şi mai chinuiţi ani ai vieţii. O tinereţe furată şi minunea revenirii de la moarte la viaţă. Sunt file însângerate din cartea durerii.

Am plecat încrezător la chemarea patriei şi mi-am lăsat acasă soţia şi fetiţa, înlăcrimate. Trebuia să-mi fac şi eu datoria ca sublocotenent într-o unitate de grăniceri, care avea să se refugieze, de la Chişinău la Bacău şi apoi peste munţi, la Alba Iulia. Acolo, am fost încartiruiţi pe companii în satele de peste râul Mureş: Hăpria, Straja şi altele – pentru refacere, continuându-ne totuşi programul de instruire şi pregătire militară. Toate acestea au avut loc înainte de străpungerea frontului de pe linia din 1944 a laşilor. Smulsă încă o dată statului român, Basarabia se afla sub dominaţia expansioniştilor imperialişti sovietici.

A venit ziua de 23 August 1944, cu adevărat o cotitură istorică în destinele patriei noastre. Armata maghiară horthystă, masată după Dictatul de la Viena în inima Transilvaniei, a trecut la atac. în faţa acestei situaţii, Comandamentul român a ordonat unităţilor aflate în zonă să ocupe imediat poziţii de apărare. în grabă, unitatea noastră de grăniceri, a primit ordin să organizeze un batalion

de luptă cu misiunea de a rezista pe linia frontului deschis şi să respingă atacurile forţelor inamice.

• Mie, ca primă sarcină, mi s-a ordonat să urmez îndeaproape batalionul cu hrana rece necesară ostaşilor. Mi
s-au încredinţat aşadar un autocamion capturat de la germani, precum şi oamenii de serviciu: un sergent, şoferul – caporal şi câţiva ostaşi încărcători.

- Unde o fi batalionul nostru de grăniceri? ne întrebam unii dintre noi. Oriunde ar fi, oriunde s-ar afla, pe linia frontului deschis – am gândit eu – trebuie să-l găsim. Este vorba de circa o mie de oameni, fraţii noştri ostaşi, pe care nu trebuie să-i lăsăm să rabde de foame.

Trecuse o zi de la plecarea batalionului. Aveam în Benz-ul nostru trei butoaie de marmeladă, în jur de o mie de kilograme de mezeluri şi pâine pentru întreg efectivul de ostaşi ai unităţii intrate în luptă. Pentru a afla încotro ne îndreptăm, trebuia să căpătăm cât mai multe informaţii, fie de la curierii veniţi de pe linia frontului, fie de la eventualii ostaşi răniţi şi,în cel din urmă caz, de la populaţia civilă ce se refugia spre interior, în spatele frontului.

în căutarea batalionului sau măcar a informaţiilor unde s-ar afla luptătorii noştri, am ajuns în oraşul Blaj. Pe străzi multă forfotă, prin mulţime se vedeau şi ostaşi ai Armatei roşii, proaspăt sosiţi în înaintarea lor victorioasă. Cui să te adresezi? Pe cine să întrebi? în gară trenuri venite din diferite direcţii. Amestecaţi cu refugiaţii erau şi mulţi ostaşi români.

- Şofer, vezi unde putem staţiona! i-am zis eu. Trebuia să fim feriţi de ochii curioşilor, care nu puteau fi decât militari ai armatei străine. Pe urmă am ordonat altfel: Sergent, să lăsăm maşina noastră pe strada asta mai puţin circulată de lângă piaţă.

Am hotărât în acel moment, împreună cu sergentul Şişu, să mergem spre gara oraşului. Acolo, furnicar de oameni, de toate vârstele. Am întrebat pe unul şi pe altul, dar mai ales pe ostaşii pe care i-am întâlnit. Cu toate acestea, n-am aflat mare lucru. Deodată, în fuga mare, vine un soldat pe care îl lăsasem la autocamion, şi cu sufletul la gură, acesta raportează:

- Domnule sublocotenent, soldaţi sovietici s-au urcat cu forţa pe maşina noastră şi vor să ne-o ia!

Am revenit imediat la autocamionul cu hrana rece a batalionului. Acolo, am dat peste nişte ostaşi sovietici, veseli şi morţi de beţi. Situaţia era cât se poate de serioasă. Ce, oare, era de făcut? Noi înarmaţi, ei înarmaţi. Să te opui lor, se putea ajunge la un conflict de nedorit. Limba rusă nu o cunoştea nici unul dintre noi. Cum puteam să ne înţelegem? Un singur soldat, aflat ca încărcător-descărcătOr pe autocamion, de loc din Basarabia putea încropi câteva cuvinte în pravoslavnica limbă a tavarişcilor.

Din câte am înţeles noi, soldaţii ruşi decretaseră că maşina puternică, încărcată, li se cuvine lor, ca fiind captură de război. Tocmeli şi ciorăvăieli ca să-l facem să înţeleagă pe soldatul rus bine afumat, cocoţat la volan, să se dea jos. Acesta de bună seamă nici nu voia să audă. în cele

din urmă am căzut de acord să le cedăm camionul, dar nu înainte de a merge la comandament şi, acolo, să întocmim formele legale. I-am convins că numai aşa putem să le predăm maşina. Ni se încredinţase acel autocamion, fie şi de provenienţă nemţească, aşa că răspundeam de el. Zadarnic am încercat să-i facem să înţeleagă că suntem şi noi ostaşi şi că facem parte din armata română; că trebuie să luptăm alături de ei, armata victorioasă, pentru cauza mare a zdrobirii duşmanului comun, care era hitlerismul.

între timp, m-am înţeles în şoaptă cu oamenii mei:

Când mă voi îndepărta, cu aceşti hrăpăreţi turmentaţi de băutură, spre comandament, voi, urcaţi la volan şi daţi-i drumul tot înainte, până la ieşirea din oraş. Acolo, mă aşteptaţi şi pe mine. Nu plecaţi mai departe fără mine.

însoţitorii mei aşa au şi făcut. Eu, cu ostaşii sovietici, am mers să căutăm comandamentul, care urma să hotărască cui i se va cuveni maşina încărcată cu alimente. Am tot întrebat pe cei întâlniţi în cale unde se află comandamentul şi, având în vedere starea lor, am încercat să mă fac nevăzut şi chiar am reuşit. M-am întors în piaţă la ai mei dar aceştia bineînţeles dispăruseră, conform înţelegerii. Urma ca acum să mă îndrept şi eu spre ieşirea din oraş aşa cum, pe ascuns le dădusem ordin.

La marginea oraşului, ce-i drept, ostaşii mei mă aşteptau. înţelesesem că pe parcurs şi soldaţii sovietici renunţaseră să mai meargă la comandament în starea nu tocmai civilizată în care se aflau. Atunci, am şi hotărât că trebuie să părăsim imediat oraşul Blaj. Era periculos să faci

faţă la tot pasul unor astfel de situaţii neprevăzute.

Era o zi caldă de început de toamnă şi orele după amiezei treceau repede. Bucuroşi că am scăpat de încurcătură, ne-am zis:

- Mergem, mergem tot înainte, până ce o aşezare omenească ne va ieşi în cale. Acolo vom poposi peste noapte, dar, în zori, ne vom vedea de treburile noastre. Poate vom afla şi cam pe unde s-ar afla batalionul care ne aşteaptă, desigur, undeva. Soldaţii noştri rămăseseră fără hrană de atâtea zile şi pentru asta puteam fi trimişi în faţa Curţii Marţiale. Nu era de glumă cu neîndeplinirea misiunii primite pe timp de război.

O dată cu seara, după mai bine de şapte kilometri de mers, am intrat într-un sat numit Crăciunel. Case, de o parte şi de alta a şoselei, toate în întuneric de păreau pustii. Multe dintre gospodării fuseseră părăsite, iar oamenii se adăpostiseră pe unde au putut de frica soldaţilor jefuitori ai Armatei roşii învingătoare. De cum intrau într-un sat, aceştia se puneau pe chefuri şi multe alte blestemăţii: femei şi fete urmărite pentru a fi batjocorite... Case prădate fără să aibă dreptul nimeni să crâcnească. Ce de mai chiolhanuri începeau cu păsări şi animale sacrificate de prin gospodării, bine udate ppoi bu vinurile ce se găseau din plin în regiune, în plus petrecăreţii împuşcau şi butoaiele pline cu vin, de prin ^pivniţele oamenilor. Curgea băutura prin găurile făcute de gloanţele lor încât se inundaseră cramele. Bravii ostaşi stalinişti, turmentaţi de băutură, erau deseori furaţi de somn şi se înecau chiar lângă butoaiele revărsate,

: Noi, pe autocamionul cu alimente, înaintam fără ţintă pe şosea, cu gândul de a poposi şi a fi

încartiruiţi numai după ce vom descoperi o gospodărie cu proprietarul acasă, ca să ne .bucurăm pentru o noapte de odihna cuvenită. Mâine în zori urma să plecăm mai departe în căutarea batalionului pierdut şi cu luptătorii rămaşi fără de hrană.

înaintam cu privirile aţintite spre o cât de mică licărire din vreo gospodărie, pentru a cere gospodarului, oricare ar fi fost el, o mână de ajutor, găzduindu-ne pentru o singură noapte. Solicitam numai mult dorita ospitalitate!

Am mers aşa mai bine de o sută de metri. Deodată, spre marele nostru noroc – gândeam noi – am zărit la o casă ferestrele slab luminate... Bucuria noastră însă nu a durat decât câteva clipe. Spre marea noastră mirare, din curtea gospodăriei au ieşit soldaţi âi Armatei roşii. Fugisem noi de ei, nu de mult, când am părăsit oraşul Blaj, dar iată că am dat tot peste ei. Nu mai aveam încotro. Trebuia să oprim maşina. Se iviseră, ca din pământ, mai mulţi soldaţi sovietici. Se vedea că erau turmentaţi de băutură şi puşi pe gâlceavă. S-au postat, unul câte unul, în faţa maşinii noastre. N-am fi vrut să avem de-a face cu ei, aghezmuiţi cum erau. în acele momente nu mai vorbeau ei, ci băutura din minţile lor înfierbântate. Tot rodul viei, credeau ei, trebuia pus la dispoziţia lor aşa de dornici erau de băutură. Chiolhanurile lor erau fără sfârşit...

Cine şi-ar fi închipuit că din această clipă soarta ne-a fost pecetluită? Le-am spus cine suntem noi, de unde venim şi unde mergem, iar ei bucuroşi nevoie mare ne-au răspuns:

- A, voi românii! „Tavarisci” acum! Şi, după câte am înţeles de la ei: tavarisci şi buni prieteni...

- Voi luptaţi alături de noi! Hitler caput! Paşii

na Berlin. Numai că noi, după câte se vedea, nu eram prea entuziasmaţi de această neaşteptată întâlnire, mai ales în starea în care se aflau cei ce ne ieşiseră în cale. Pentru noi bucuria nu era tot aşa de mare deoarece căzuserăm din lac în puţ!

în cuvinte puţine pe care ei nu le înţelegeau, am căutat să refuzăm invitaţia lor de a intra în curtea acelei gospodării şi de a ciocni un pahar de vin cu ei, în cinstea victoriei finale ce se dorea de către toţi.

La toate insistenţele lor de a trage maşina în curtea casei, am pretextat că suntem foarte grăbiţi să găsim unitatea militară care luptă undeva pe aproape şi care nu mai avea hrană de câteva zile. Dintr-o ciorăvăială la început amabilă, deodată, spunând nu ştiu ce între ei, au început să scoată pistoalele şi să ne amenințe că ne împuşcă. în faţa amenințărilor lor cu pistoalele, a trebuit să tragem maşina în curtea unde ei se încartiruiseră deja. Asta s-a întâmplat în seara aceleiaşi zile frumoase de septembrie 1944, când fugisem din calea lor din oraşul Blaj.

Am intrat în acea curte cu strângere de inimă, căci nu trebuia să uităm consemnul ce ni se dăduse la plecarea în misiune. Iar consemnul era acela de a nu avea de-a face cu ostaşii armatei roşii, mai ales cu marea masă a celor scăpaţi la băutură. ,

Ne-am zis:

- Fie ce-o fi! Mâine, în zori, trebuie să ne continuăm drumul. S-o „paşlim“ înainte de a se dezmetici „ospitalierele“ şi petrecăreţele noastre gazde.

Pentru a mă asigura de la început am ordonat:

- Sergent, vezi de instalează paza în trei schimburi, în apropierea camionului nostru. Cred că postul cel mai bun pentru santinelă va fi la poartă.

- Ostaşi, fiţi cu băgare de seamă asupra încărcăturii şi orelor de gardă! Nu luaţi parte la masa lor şi feriţi-vă să beţi cu ei!

După ce le-am dat acest consemn, însoţit de un caporal, am plecat în sat pentru a găsi un loc de odihnă cât mai aproape de locul cazării grupului de ostaşi. Am găsit unul pe prispa casei unui gospodar care nu se refugiase. Caporalul urma să se odihnească şi el, dar să fie totodată atent asupra oricărei mişcări suspecte în jurul nostru, căci o dată cu ivirea zorilor, ne aştepta o zi cât se poate de grea, în căutarea pe mai departe a unităţii noastre militare.

A trecut aşa timpul până după miezul nopţii când, deodată, sunt trezit din somn de către caporalul aflat de pază:

- Domnule sublocotenent, s-a auzit foc de armă din direcţia unde se află autocamionul nostru! în întreg satul s-a dat alarma!

Ce se întâmplase? Soldatul de pază la autocamionul nostru, încărcat cu hrana rece a batalionului, fusese atacat şi lovit de către un ofiţer al armatei sovietice care până atunci dormise neîntors pe prispa casei. Mahmur de somn şi de băutură văzând că-i lipseşte şi arma de la piept, ofiţerul se îndreptă ţintă spre camionul nostru: „Ce-i cu maşina asta? Când a intrat în curte? Ce-i cu sodatul ăsta străin? Un spion!“ Odată convins că acesta era singurul adevăr începu să strige pe limba lui: „Tu mi-ai furat pistoletul! Unde l-ai ascuns?[11] şi începe să lovească

santinela noastră până ce o umple de sânge. Cine să-i fi furat arma fireşte că habar n-aveam. El însuşi pe semne habar n-avea când îi dispăruse. Sculându-se, însă, şi văzând un camion străin în curtea casei, de bună seamă s-a gândit îndată: Cine oare ar fi putut să-i fure pistolul, dacă nu acel soldat străin? După ce a făcut isprava, s-a întors, de-abia ţinându-se pe picioare, şi-a vrut să urce cele câteva trepte ale scării de la intrarea în casă. Atunci s-a auzit împuşcătura! în noapte, un foc de armă, cine ar fi putut să-l tragă? S-a dat imediat alarma de către sovietici şi cel căzut pe scări a fost ridicat şi dus în casă. Ca urmare noi, românii trebuia să fim prinşi şi executaţi pe loc, pentru un act de terorism asupra armatei învingătoare.

în situaţia dramatică în care ne aflam, ne-am dat seama că puteam fi prinşi şi împuşcaţi imediat, fără nici o judecată. Aşa încât am căutat să ne orientăm şi în graba cea mai mare să părăsim satul şi să trecem râul Mureş, unde începeau lanurile înalte de porumb, ca apoi să ne facem nevăzuţi. Aşa am şi făcut... Un podeţ îngust de ţară ne-a fost întâmplător arătat de către un localnic. Reuşisem astfel să găsim în noapte un om al lui Dumnezeu care ne-a înţeles teama pe care o trăiam. Maşina a rămas acolo, abandonată.

Dincolo de puntea improvizată, se aflau culturile de toamnă ale locuitorilor din sat. Noaptea încă stăpânea întinsurile. în grupul nostru de ostaşi ce mergea pe drumul dintre ţarine, era şi soldatul care fusese de santinelă la autocamion. Acesta era cel ce trăsese în întuneric acel foc de armă blestemat. Am căutat atunci să cunosc mai bine împrejurările tragice în care s-a tras.

- Ei, soldat, vino mai aproape lângă mine şi

povesteşte-mi de ce ai apăsat pe trăgaci.

- Am tras, domnule sublocotenent, pentru că am fost atacat în post...

- Nu trebuia să tragi! l-am apostrofat eu.

- M-a lovit peste faţă până m-a însângerat! Cunoşteam consemnul dumneavoastră, dar trebuia să mă apăr.

- Şi dacă ai tras, unde ai tras şi când ai tras?

Mi-a răspuns:

- Am tras în aer, peste acoperişul casei, tocmai când urca pe cele trei trepte de piatră, împleticindu-se...

- Şi de ce a căzut?

- De beat ce era . S-a împiedicat...

Autocamionul cu hrana rece a soldaţilor batalionului rămăsese acolo, în acea curte. în graba noastră mare, nu puteam să facem altceva decât să-l abandonăm. Atunci, în noapte, am ajuns în alt sat, o aşezare în care am întâlnit şi alţi ostaşi de-ai noştri, rămaşi la trenurile de luptă ale unităţii noastre de grăniceri. Soldatul care fusese santinelă şi trăsese acel foc de armă rămânea şi el în supravegherea celorlalţi camarazi. Cel mai apropiat oraş era Alba Iulia unde se afla şi comandamentul român. Acolo trebuia să raportez imediat cele întâmplate în cursul nopţii, cu gândul de a interveni pentru recuperarea maşinii cu alimente. Am raportat şi s-a luat legătura cu comandamentul Armatei sovietice. La rândul lor sovieticii cereau să li se raporteze şi lor cele întâmplate cu o noapte în urmă, în acel sat transilvănean. Avea să fie a doua mare capcană pentru noi, dar n-o bănuiam încă, pe atunci.

împreună cu sergentul care mă însoţea am plecat spre comandamentul rus. Aici, nici n-au vrut să stea de vorbă cu noi. Am fost arestaţi, degradaţi şi puşi sub o pază puternică în beciuri cu încăperi neluminate, separate. Din acest moment începe calvarul nostru, supliciul care n-avea să se sfârşească nici după terminarea războiului. Glorioasa, marea armată a marelui Stalin începea să-şi arate colţii de animal de pradă. Noi eram o ţară suverană şi au batjocorit-o; au considerat-o sub ocuapaţia lor căci, deşi atacau, se considerau nevinovaţi. Ei jefuiau şi se aduceau doar suferinţa şi moartea prin legile lor

draconice. Ce au însemnat, oare, cercetările lor? Nişte simple formalităţi ale unor călăi ai morţii căci au fost ignorate adevărul şi dreptatea. Dictatura roşie şi-a desăvârşit un aparat represiv de mare eficacitate şi l-a purtat cu ea şi peste teritoriile ocupate. Cazul nostru, al unor militari ai Armatei române,

nu este decât unul dintre nenumăratele exemple de nesocotire revoltătoare a oricăror norme juridice.

Soldatul care fusese de santinelă şi care a tras, dându- şi seama de gravitatea faptei sale şi de ce-l aştepta a dezertat. Noi, ceilalţi, care mai credeam în dreptate am ajuns în faţa justiţiei militare a Armatei roşii. Numai că ea n-avea nici un interes să apere cauza noastră, a cetăţenilor paşnici români, ci dimpotrivă avea de acoperit agresivitatea şi jaful ostaşilor săi. Mai mult decât atât: urmărea să obţină cât mai multă mână de lucru gratuită pentru Siberia. Cine avea să construiască acolo aşezări omeneşti? Cine avea să dureze atâtea şosele şi căi ferate, de-a lungul şi de-a latul ei? Cine avea să taie lemnul trebuincios din nesfârşita taiga siberiană? Fireşte toţi cei cărora li s-a pus în spinare o vină imaginară şi care au fost întemniţaţi cu sutele de mii acolo.

Judecarea „procesului** s-a făcut bineînţeles în limba rusă, din care noi nu pricepeam o boabă. Exista desigur un translator însă şi el era pus în slujba „judecătorilor**. Am înţeles oricum, în cele din urmă, că principalul vinovat pentru producerea incidentului eram eu, în calitate de comandant al grupului.

Am încercat, din toate puterile mele, să-mi apăr nu doar nevinovăţia, ci şi calitatea de ofiţer al Armatei române:

„Nu am pus la cale nici un complot împotriva cuiva**, am susţinut eu ferm, în instanţă;

„Nu am fost prezent, în acea noapte, la locul faptei**;

„Nu am dat nici un ordin santinelei de pază la maşina cu hrană rece**;

„Santinela aflată în post îşi are consemnul ei de a apăra ceea ce i-a fost încredinţat, chiar cu preţul vieţii sale**.

Toate încercările mele au fost însă zadarnice, întregul nostru grup era deja considerat „terorist** şi urma să-şi primească pedeapsa potrivit justiţiei militare sovietice.

Nevinovăţia noastră a tuturor era cât se poate de evidentă şi din alte câteva fapte. Un ostaş, încărcător- descărcător pe maşină, aflat de pază noaptea, a fost atacat, lovit şi umplut de sânge de către un sovietic turmentat de băutură. Un altul a fost iarăşi victima unor atacuri care urmăreau să ne fure hrana. N-a contat însă nici'unul din argumentele noastre. Aveam convingerea clară că până şi sentinţa fusese'dată cu mult mai înainte.

în aceste condiţii, fireşte că judecata nu a fost decât o simplă formalitate, iar sentinţa pronunţată a fost cât se poate de aspră: sergentul, caporalul-şofer şi ceilalţi ostaşi încărcători au fost condamnaţi de către „onorata instanţă*[1] la câte zece ani muncă grea în lagărele sovietice. Subsemnatul am fost condamnat la moarte.

Nouă nu ne venea să ne credem urechilor. Eram convinşi că de vreme ce de-a lungul întregului proces nu înţelesesem nimic, nici acum nu putea fi adevărat ceea ce auzisem. Şi totuşi, acesta era crudul adevăr. Iată pentru cine şi alături de cine întorsesem noi armele. Iată cui slujeau imensele sacrificii şi cele 11 000 de vieţi omeneşti pierdute de Armata română alături de glorioasa Armată roşie. Merita, oare, pentru victoria unui imperiu care-şi nimicea până şi propriii aliaţi?

II

CELULA CONDAMNAŢILOR LA MOARTE

După străpungerea frontului din Moldova, la 23 August 1944, marile unităţi ale Armatei roşii se îndreptau spre sud, în Muntenia, pentru a trece, prin strâmtorile Carpaţilor Meridionali, pe teritoriul Transilvaniei. Acolo, ca şi pe întregul traseu, s-au dedat la jafuri şi la multe acte de vandalism. Credeau că totul este al lor şi că totul li se cuvine. Ce va fi mâine, nu ştim! – ziceau ei. Astăzi, să bem şi să mâncăm! Era un principiu de viaţă care le justifica pe deplin ospeţele şi jafurile, aşa că petrecerile lor se ţineau lanţ. Evident, instanţele sovietice, se abţineau să-i sancţioneze pe ai lor, în schimb dădeau pedepsele cele mai aspre tuturor împotrivirilor, din partea populaţiei noastre. Se credeau ca într-o ţară a nimănui. Uitau că aveam de luptat cot la cot, până la înfrângerea deplină a duşmanului comun, fascismul.

Pe la jumătatea lunii septembrie 44, păzit de o puternică escortă, am fost dus în satul Sâncrai din Transilvania. Aici, la marginea aşezării, se găsea o gospodărie cu poartă mare, acoperită, rămasă pustie şi ocupată de forţele armatei cuceritoare. Pe trei laturi ale curţii interioare se înşirau mai multe camere tip vagon, toate cu ferestrele astupate şi doar un mic cozoroc, pentru

intrarea luminii slabe de sus; toate gemeau de deţinuţi. în capătul din stânga al gospodăriei, cu multe zăvoare şi lacăte grele, se afla camera condamnaţilor la moarte. S-au deschis în zgomote de fiare vechi, şi pentru

noi lacătele şi împreună cu un flăcăiandru civil amărât am fost împinşi în semiîntunericul dinăuntru. După noi, zgomote de chingi groase de fier vechi şi apoi ni se întunecă vederea. Fusesem introduşi în camera morţii. Eu deveneam în acea încăpere cel de al şaptelea condamnat la moarte, iar lanţul condamnaţilor avea să fie şi mai lung în zilele următoare.

Camera în care ne aflam nu era prea mare şi, în plus, era ferită de lumina zilei, care pur şi simplu nu avea pe unde intra. Singura fereastră fusese bine căptuşită cu obloane iar uşa, dacă se întredeschidea de două ori pe zi, era mare lucru. în întunericul ei, noi, cei închişi acolo, aproape nici nu ne cunoşteam la faţă. Ceea ce puteam face fără voia cerberilor era să vorbim dar şi atunci numai în şoaptă. Cât era ziua de lungă, stăteam cu toţii la pământ, fiecare pe bocceaua lui, şi aproape că nici nu vorbeam între noi. Ce să ne fi spus, în definitiv? Cum ajunsesem acolo laolaltă? Scene din viaţa noastră de altădată? La ce bun?

Pe peretele din stânga camerei se mai zărea totuşi o uşă. Era bătută în cuie, bine zăvorâtă şi nu se putea circula prin ea. Dincolo de ea se auzeau din când în când vorbe dar nu erau rostite în limba română. Dacă priveai prin' gaura cheii – şi mi-am oferit de mai multe ori această măruntă plăcere – puteai desluşi în camera vecină, mult mai încăpătoare, o mulţime de oameni rufoşi întinşi la podea, nespălaţi şi cu amprentele suferinţelor pe feţele lor. îi vedeai desculţi sau sumar îmbrăcaţi, de credeai că erau o adunătură de cerşetori căzuţi în mâinile unei justiţii, care nu iartă niciodată. După cum am aflat, acolo erau îngrămădiţi claie peste grămadă înşişi dezertorii şi

rătăcitorii ruşi, fugiţi din armată sau nesupuşi legilor lor draconice. Aveau să fie şi ei transportaţi în trenuri cu vagoane de marfă spre împărăţia siberiană a diavolului, unde să-şi ispăşească păcatele...

Să ne întoarcem însă la ale noastre şi la camera în care ne găseam noi, cei condamnaţi la moarte. După mai multe zile şi nopţi, şapte vieţi omeneşti, adânc zdruncinate sufleteşte de situaţia grea în care se aflau, s-au apropiat încet-încet unele de altele, au început să-şi vorbească şi să se cunoască mai bine. Un drum comun al calvarului şi sfârşitul, acelaşi, păreau a-i uni tot mai mult. Nici n-aveam altceva mai bun de făcut acolo!

Unul dintre noi, locotenent de cavalerie, tăcut şi îngândurat, îşi dorea să uite momentele groaznice de atunci reînviind amintirile aşa de frumoase trăite nu de mult în mijlocul familiei sale şi al tuturor celor dragi, rămaşi undeva departe. O soţie iubitoare, desigur, îl aştepta şi se gândea mereu la el, odată cu băieţaşul lor, care nici nu mai ştia cum arată tatăl. Parcă mai auzisem undeva povestea asta, numai că în locul băieţaşului se afla o fetiţă.

Şi pe tânărul sublocotenent, comandant de pluton de cavalerie în escadronul superiorului său, îl frământau gândurile cele mai negre. Era singurul fiu al unei văduve. Tocmai terminase Academia de Studii Economice şi pentru mama sa trebuia să fie toată nădejdea şi sprijinul bătrâneţelor ei. Dacă a fost chemat la unitatea militară de cavalerie, a trebuit să se prezinte, ca să-şi facă datoria de bun cetăţean român şi patriot. Ajunsese împreună cu superiorul său, într-o celulă a condamnaţilor la moarte.

Lângă ei, pe duşumeaua veche şi înnegrită de vreme, în stare de veghe, alţi trei oameni cu feţele pământii. Toţi erau, după îmbrăcăminte, gospodari civili, cu neveste şi copii, se vedea bine că se cunosc între ei. Fuseseră smulşi de lângă

familiile şi gospodăriile lor pentru că încercaseră să se împotrivească „aliaţilor“, care voiseră să se înfrupte tâlhăreşte din agoniseala lor de o viaţă întreagă. Nu voiseră decât să se apere pentru a nu fi prădaţi, ziua în amiaza mare, de vite, păsări şi alte bunuri muncite şi dobândite

prin truda lor. Toţi trei au fost etichetaţi drept teroriştі şi condamnaţi la moarte.

împreună cu mine, proaspăt condamnat la moarte şi el.a fost împins în încăperea celor ce urmau să fie executaţi un flăcăiandru de vreo optsprezece ani. La îndemnurile tatălui său, el plecase undeva în adâncul pădurii, ca să-şi ascundă cei doi cai ai gospodăriei, până la trecerea jefuitorilor. Caii, de mare trebuinţă, erau animalele de nelipsit în întreaga lor gospodărie. Cu ajutorul lor îşi asigurau munca pentru strângerea recoltelor şi astfel hrana întregii lor familii. Asta era „crima“ pe care o săvârşise tânărul: încercase să-şi pună la adăpost animalele fără de care nu putea supravieţui.

Trist şi îngândurat, locotenentul comandant de escadron, de profesie avocat din Bucureşti,ne-a destăinuit şi el împrejurările nefericite cărora le-a căzut victimă laolaltă cu subalternul şi mai mulţi ostaşi, aflaţi cu unitatea lor în refacere într-un sat din judeţul Dâmboviţa. Foarte pe scurt, iată drama pe care o trăiseră cu toţii.

Aşa cum am spus, în urma presiunii puternice a forţelor Armatei roşii, în august 1944 frontul din Moldova, de pe linia laşilor, a fost străpuns. Multe au avut atunci de pătimit atât armata, cât şi populaţia ţării – nu numai din partea ostaşilor roşii, victorioşi, ci şi din cauza furiei cu care se răzbunau germanii. O dată cu ruperea frontului din Moldova, multe din unităţile Armatei române au trebuit să se retragă în aşteptarea de noi ordine. Printre ele se număra şi regimentul de cavalerie ce luase parte la bătăliile de pe frontul din sudul Basarabiei, care a primit ordin să se îndrepte spre satele din regiunea subcarpatică,

pentru odihnă şi refacere. Iată-i deci pe cavaleriştii noştri instalaţi în mai multe localităţi rurale dâmboviţene.

Au trecut aşa zile şi nopţi de sfârşit de august şi în cepul de septembrie. Caii stăteau ziua întreagă legaţi la

conovăţ şi doar dimineaţa şi seara erau scoşi şi duşi la pârâul din marginea satului, la adăpare. După câtva timp, începuseră şi caii să se obişnuiască cu drumul de la noile case până la apa curgătoare şi înapoi. Cunoşteau până şi porţile gospodăriilor de unde ieşeau şi intrau zilnic. Asta până când, într-o seară, din tufişurile aflate pe malul apei, asupra cailor şi ostaşilor au năvălit mai mulţi soldaţi sovietici. Aceştia au încălecat pur şi simplu pe cai şi au pornit în galop înapoi spre sat. Din fericire, cum ajungeau în dreptul porţilor cunoscute, caii se grăbeau să intre la loc în gospodăriile lor, aşa că răpitorii, până să se dezmeticească; s-au pomenit prinşi într-o capcană neprevăzută. Dinspre râu veneau deja, pe jos, în fuga mare şi ostaşii noştri.

Făptaşii au fost pe loc dezarmaţi şi li s-a făcut o minuţioasă percheziţie corporală. Asupra lor s-au găsit mai multe ceasuri de mână, puse chiar la vedere pe un braţ şi pe celălalt, iar de prin buzunarele burduşite li s-au scos numeroase pachete de ţigări româneşti şi bani de ai noştri.

- Şi de unde, ciolovecilor, aveţi voi toate astea? erau apostrofaţi de către ostaşii noştri. Le-aţi adus cu voi de acolo de unde aţi venit sau aţi jecmănit oamenii noştri, pe unde aţi trecut?... Ceasâ, denghi, papiroase! Atât ştiţi voi! Aţi jefuit căci la asta vă pricepeţi de minune! Dar aici sunteţi în România, bă!

Aşa cum era şi normal incidentul a fost raportat întâi sublocotenentului, apoi locotenentului, după care, pe cale ierarhică, a ajuns până la procurorul militar român, care a luat legătura cu organele superioare ale Armatei roşii din zonă. Comandantul rus, aflând despre cele

întâmplate[A] dat ordin ca procurorul român să facă toate cercetările de rigoare şi să i se raporteze. Neîncrezător apoi asupra măsurii luate, generalul sovietic i-a ordonat procurorului nostru să se prezinte de urgenţă cu toţi cei în cauză.

Anchetarea urma să se facă de către organele lor. înapoin- du-se la batalion maiorul procuror român, îngrijorat, le-a spus celor implicaţi:

- Ce-aţi făcut, fraţilor? Aşa trebuia să procedaţi? V-aţi nenorocit! Mi s-a ordonat, să vă duc pe toţi la comandamentul rus. Ei sunt armata învingătoare şi nu trebuia să dăm loc la asemenea incidente!

Că trebuia sau nu, asta nu se mai putea discuta acum. Incidentul avusese deja loc, iar urmările nu erau greu de prevăzut. încă o dată justiţia militară sovietică a demonstrat că ştie să facă dreptate! Ce cercetări şi ce acte s-au încheiat n-avea să ştie nimeni niciodată. Bineînţeles ostaşilor noştri li s-a pus în cârcă „vina“ de a-i fi prins pe hoţii de soldaţi sovietici, care aparţineau însă glorioasei Armate roşii şi riu puteau fi bănuiţi de hoţie; nici de jafuri la drumul mare; nici de violarea femeilor române; nici de beţie. De nimic. Aşa s-a întâmplat ca şapte oameni nevinovaţi să ne cunoaştem într-o celulă a condamnaţilor la moarte.

Am promis undeva că voi relata pe scurt istoria celor doi ofiţeri de cavalerie. M-a luat însă condeiul în fuga lui, şi am insistat mai mult asupra întâmplării, pesemne şi din cauză că povestea lor seamănă ca nişte surori gemene cu a mea. O dovadă în plus că asemenea cazuri se petrecuseră cu zecile sau cu sutele, în acele zile de august aşa-zis eliberator. Acum, toţi cei şapte condamnaţi aşteptam nu ce ne va mai rezerva soarta, fiindcă soarta nu mai avea ce să ne ofere nouă. Aşteptam, cu toţii, una şi aceeaşi zi.

III

ZIUA EXECUTĂRII SENTINŢEI

Au trecut aşa, nişte zile şi nopţi nu prea multe. în sfârşit, într-una din zile am auzit motorul unui autocamion greu de transport. A intrat probabil în curte, fiindcă huruitul i se auzea tot mai aproape. Notez ce auzeam căci de văzut, nu se prea putea vedea mare lucru, cu singura fereastră de la camera condamnaţilor la moarte, căptuşită cum era cu obloane. Şi cu toate că nu ne bazam decât pe cele ce auzeam, am avut deodată, cu toţii, senzaţia că sfârşitul nostru se apropia. Până atunci trăisem, câteva zile, cu toţii, în curând aveam să murim împreună.

într-adevăr, nu trecu mult şi nişte paşi se auziră cum veneau tot mai aproape spre încăperea unde ne aflam. S-au deschis lacătele, s-au tras zăvoarele şi în orbitoarea lumină a uşii au apărut temnicerii. O voce răstită a strigat numele celor doi ofiţeri români, după care s-au auzit şi numele de familie ale civililor, trei la număr. Am rămas nechemaţi doar eu şi cel mai tânăr dintre noi, adolescentul care fusese trimis de tatăl său spre pădure, cu caii. Celor cinci strigaţi li s-a spus să-şi ia boccelele şi să iasă afară. Urmau să plece cu maşina cea mare venită special pentru ei.

întrebarea firească pentru noi, cei doi rămaşi, era de ce nu am fost strigaţi? Curioşi, am

fi vrut să ştim unde vor fi duşi cei pregătiţi pentru plecare. Ne stăpâneam însă curiozitatea, pentru că nu ştiam dacă trebuia să ne bucurăm pentru ei sau să ne plângem pe noi. Din unele frânturi de şoapte am înţeles că toţi cinci fuseseră transferaţi într- altă

închisoare, tocmai la Târgu-Jiu. Acolo vor avea o închisoare mai mare, numai pentru români. Ce-i drept, era drum lung, până acolo, dar poate vor avea parte de o soartă mai bună.

Pe noi, cei rămaşi ne-au zăvorât iarăşi şi maşina s-a pus în mişcare. Ce mare noroc a dat peste ceilalţi ne gândeam şi ne spuneam unul altuia noi, cu un amestec de bucurie şi invidie. Soarele se ridicase sus de tot şi probabil era aproape de amiază. Nefericiţii de noi, cei rămaşi, credeam cu adevărat într-o soartă mai bună măcar a celor plecaţi.

A trecut vremea prânzului şi încă vreo trei-patru ore, mai târziu. Deodată am auzit acelaşi huruit de maşină care intra în curte. Da, era tot autocamionul care-i încărcase şi-i dusese pe ceilalţi cinci. Nu ne-am fi putut înşela, chiar dacă îl recunoscusem numai cu auzul. Numai că, după cum am spus, până la Târgu-Jiu era cale lungă. Când avuseseră vreme să ajungă şi să se întoarcă? Bucuria noastră începea să tremure, speriată.

Curând, apoi, bănuielile noastre s-au transformat, una câte una, în certitudini. Din încăperea vecină, cea de care ne despărţea doar uşa, am început să desluşim voci şi strigăte tot mai suspecte:

- Ei, voi de colo, care nu aveţi încălţăminte, luaţi cizmele astea! Voi, care nu aveţi ce îmbrăca, luaţi tunica asta! Ţine, ici, şi o capelă! E de pomană!

M-am repezit, îngrozit, la gaura cheii, pe care urmărisem zilele trecute, cu plăcere, ceea ce se petrecea dincolo. Nu cu aceeaşi plăcere m-am uitat şi acum. O singură privire, deşi mare lucru nu puteam vedea, mi-a fost de ajuns. într-adevăr,

în încăperea alăturată se împărţeau lucrurile camarazilor noştri. Şi atunci crudul adevăr mi s-a înfăţişat ochilor în toată grozăvia lui.

Camionul care îi încărcase pe condamnaţi s-a oprit undeva în ponoare, mai departe de sat, poate sub poala

unei păduri tinere. Acolo li s-a spus să se dezbrace. Li s-au dat cazmale şi lopeţi cazone şi au fost obligaţi să-şi sape singuri groapa comună, unde aveau să-şi ducă împreună, claie peste grămadă, somnul de veci. Aşezaţi pe marginea gropii, de la mică distanţă, au fost împuşcaţi şi, unul câte unul, au căzut în groapa săpată. Nu le-a mai rămas apoi călăilor decât să azvârle ţărână peste ei şi să mascheze odioasa crimă prin nişte crengi verzi aduse din pădure. Aşa sau altfel, sfârşitul tragic al unor oameni nevinovaţi a fost la fel de revoltător.

Plângeţi voi, soţie şi copil ai nefericitului vostru tătic care, înainte de vreme, a căzut victimă călăilor, înscriind cu propriul său sânge o pagină din istoria atât de bogată a nedreptăţilor omenirii. Plângi şi tu mamă, care ai rămas pe veci îndurerată! Pe unicul tău fiu iubit îl vei aştepta până la sfârşitul zilelor tale şi sprijin bătrâneţelor nu vei mai avea de la el! Groapa comună l-a înghiţit pentru totdeauna, într-un mormânt pe care nu-l vei şti şi nu-l va şti nimeni, niciodată.

Să lăcrimeze şi să cadă în genunchi înaintea sfintelor icoane şi soţiile celor trei bărbaţi care, nici ei, n-au greşit cu nimic în faţa nimănui. Singura lor vină a fost aceea că s-au născut într-o vreme potrivnică vieţii. Războaiele sunt şi rămân încrâncenări ale popoarelor izvorâte din dorinţa de libertate şi un trai mai bun dar de cele mai multe ori pornite numai din ambiţiile şi dementa conducătorilor lor.

Cititorule, opreşte-te, descoperă-te şi păstrează un moment de reculegere pentru prea multele tragedii petrecute în acele vremuri; pentru toţi cei ce au plătit cu vieţile lor nevinovate prea

marele preţ pe care războiul îl cere mereu, fără nici o alegere.

De-acum eram întru totul încredinţaţi că nu peste multă vreme ne vom număra şi noi printre victimele lui.

IV

ŞI TOTUŞI, S-A PRODUS UN MIRACOL

Ştirea căderii mele într-o periculoasă ambuscadă şi sechestrarea autocamionului cu alimente pentru batalionul de grăniceri a ajuns până în satul Straja, peste râul Mureş, nu departe de oraşul Alba lulia, unde se afla refugiată familia mea. De-a dreptul disperată, soţia mea a plecat imediat spre Oraşul Unirii, reşedinţă de judeţ, unde se stabilise provizoriu comanda unităţii de grăniceri din zonă. S-a interesat acolo şi i s-a adus la cunoştinţă cruda realitate; i s-a spus adevărul despre întregul grup de ostaşi români, ca şi despre condamnarea mea la moarte.

Tocmai în acel moment sosise la unitate o telegramă prin care se cerea ca un delegat al Comandamentului român să se prezinte ca să asiste la execuţia mea. Ce mai putea, oare, să facă acea unitate de grăniceri? Trebuia • cel mult intervenit la forurile superioare. S-a întocmit oricum un memoriu din cuprinsul căruia se desprindea faptul că autocamionul a fost atras într-o cursă, sub ameninţarea automatelor, de către nişte ostaşi turmentaţi de băutură; că santinela care păzea maşina, noaptea, a fost atacată şi lovită până la sânge de către aceiaşi ostaşi. Soldatul a tras atunci un foc de armă. S-a

dat alarma în întreg satul unde staţionau ei, iar grupul de ostaşi români a trebuit să dispară de îndată pentru a nu fi prinşi şi împuşcaţi pe loc. Cât despre ofiţerul condamnat la moarte, el nici nu se găsea în acel miez de noapte, la locul faptei. Cam asta e tot ce s-a făcut atunci.

Acum, după ce faptele s-au consumat demult, s-ar putea desigur obiecta că s-a făcut puţin, prea puţin. Autoritatea de stat şi cea militară păreau mai degrabă absente, judecând după asemenea cazuri. Dar atunci nu se putea cântări cu aceleaşi unităţi de măsură. în drumurile sale prin ţara noastră, glorioasa Armată roşie era mai curând invadatoare decât aliată. Pretutindeni domneau haosul, învălmăşeala şi panica. Puhoaiele năvălitorilor parcă nu se mai terminau. în urma lor mulţi dintre locuitorii refugiaţi se întorceau pe la casele lor, pe care le găseau devastate şi jefuite. Cu adevărat atunci a fost o perioadă dramatică în existenţa poporului nostru.

în aceste condiţii de panică şi teroare, soţia mea, înarmată deja cu memoriul care n-o ajuta prea mult, află şi despre cererea de a se trimite un delegat care să asiste la executarea mea. Ce-i mai' rămânea de făcut în această situaţie? A cerut, înnebunită de durere, ajutorul unităţii militare care, la rândul ei, a îndemnat-o să plece la Bucureşti, însoţită de un curier. I se mai recomanda ca, odată ajunsă acolo să apeleze la cât mai mulţi oameni de inimă, care s-o susţină în solicitarea făcută şi în memoriu. Acolo se cerea nu graţierea, ci doar amânarea termenului de executare prin împuşcare a soţului ei, sublocotenent de grăniceri, care se remarcase la marea încrâncenare de la Oarba de Mureş. Mai mult de atâta n-ar fi îndrăznit nimeni să ceară.

întâmplarea a făcut ca, tocmai atunci, să fie trimisă o corespondenţă secretă pentru înaltul Comandament al Armatei roşii, aflat la Bucureşti. Nefericita mea soţie a izbutit să pătrundă până la biroul şefului de cabinet al generalului

Vinogradov, polcovnicul Levin. Acesta ştia la perfecţie limba română şi părea a fi de loc din Basarabia. Surprins de cerere, Levin a citit memoriul, apoi a răspuns în limba română: „Şi crezi dumneata că acesta este rostul

nostru aici? Crezi că putem face ceva pentru soţul dumitale? Mai poate conta condamnarea lui la moarte, când în fiecare zi pier zeci de mii de vieţi omeneşti, fără a fi condamnate?" Fireşte că, din momentul acela, totul părea pierdut.

Şi totuşi, soarta mi-a sărit încă o dată în ajutor. Uşa capitonată a cabinetului generalului sovietic s-a deschis şi a apărut un colos de om cu pieptul doldpra de decoraţii. Aflând de la şeful său de cabinet despre ce era vorba, se apropie de soţia mea şi-i zice:

- Devuşca! (fetiţo!) General Vinogradov, atât! (Şi arătă cât anume, depărtându-şi degetele unei mâini la un centimetru). Malinovski, atât! (Şi atunci îşi deschise larg amândouă braţele). Apoi, generalul Vinogradov, a mai adăugat: Ceea ce pot face eu este să cer amânarea executării ofiţerului român! Asta-i tot ce pot face.

în acele momente atât de grele, despre care eu nu ştiam nimic, în aşezarea din Transilvania, mă aflam în continuare în camera condamnaţilor la moarte. într-o bună zi însă, uşa zăvorâtă s-a deschis şi, spre surprinderea mea n-am fost invitat să ies cu bocceaua pregătită, ci mi s-a întins o foaie de hârtie albă şi ceva asemănător unui toc de scris. Trebuia să fac o plângere către generalisimul Stalin; numai el mai putea să hotărască de acum încolo soarta mea. Plângerea putea constitui un recurs împotriva sentinţei nedrepte de judecată, împotriva capetelor de acuzare, precum că nu am fost prezent la locul faptei, că n-am ştiut nimic din ce s-a întâmplat, că nu am dat nici un ordin şi că santinela a fost atacată şi maltratată până la sânge.

Au mai trecut aşa vreo opt sau zece zile de

chin şi bucuria cea mult aşteptată a venit în cele din-, urmă. Miracolul s-a produs! într-o zi, când îmi pierdusem orice speranţă au binevoit să mă înştiinţeze că mi s-a comutat pedeapsa, de condamnare la moarte, la zece ani de lagăr,

muncă grea... Ce mare şi fericită surpriză! Să nu mai fii atins de coasa morţii! Eram ca şi renăscut! însemna că mă pot bucura mai departe de viaţă, deşi rămâneam în continuare un ocnaş. Era în ziua de 14 octombrie 1944. L-am lăsat în urma mea, singur în celula condamnaţilor la moarte, pe flăcăul despre care n-am mai auzit nimic, după aceea. Pentru mine se deschidea un nou drum lung şi plin de suferinţe, dar era totodată un drum al vieţii şi al speranţei renăscute.

*

Trebuie să mai adaug însă,pentru restabilirea întregului adevăr, un lucru pe care şi eu l-am aflat mai târziu. Comutarea pedepsei mele nu s-a datorat[A]în cele din urmă, mareşalului Vinogradov, ci nimănui altuia decât regelui Mihai. Disperată cum era şi pentru a nu neglija nici o şansă, cât de mică, soţia mea a ajuns cu demersurile până la cancelaria palatului regal. A fost un drum extrem de anevoios, plin de obstacole de netrecut, ea le-a trecut însă şi s-a pomenit în anticamera regelui Mihai. De aici s-a şi intervenit apoi, în numele majestăţii sale, şi aşa s-a dobândit comutarea pedepsei cu moartea pentru sublocotenentul Petru Munteanu.

Octogenar acum şi întors acasă, cum oare să nu-mi mărturisesc, măcar acum, întreaga mea recunoştinţă pentru regele Mihai? Cu atât mai mult astăzi, când, ca şi mine, şi majestatea sa s-a

putut întoarce acasă pe plaiurile copilăriei, după cincizeci de ani de exil, acum când şi-a redobândit cetăţenia furată de către întunecatul şi blestematul regim comunist.

„POHOD NA SIBIR“

Despre acest drum nesfârşit al Siberiei a mai scris în secolul trecut bardul de la Mirceşti, poetul Vasile Alecsandri. Şi el a descris calea lungă a suferinţelor oamenilor, duşi în surghiun, acolo departe. Tot pe un drum îndepărtat al Siberiei a mers cu sute de ani în urmă şi cărturarul Nicolae Milescu, spătarul , pe cea dintâi cale deschisă spre ţinuturile de vrajă ale Chinei de pe atunci. Pe mine doar împrejurările nefericite m-au dus de-a lungul Siberiei şi nu le-aş dori nici duşmanilor mei să mai străbată vreodată aceste ţinuturi.

Până să ajung însă acolo, mă mai găseam încă pe teritoriul ţării mele. Ulterior, aflasem că mai mulţi camarazi, inimoşi şi buni patrioţi, ar fi vrut să pună la cale un atac asupra trenului de marfă, care ne transporta pe noi în Siberia. Numai că tuturor ofiţerilor li s-a ordonat categoric, ca nu cumva să se gândească la aşa ceva. O asemenea tentativă ar fi provocat un conflict internaţional, care ar fi pus la grea cumpănă interesele noastre naţionale. Eram aliaţi cu sovieticii şi, în calitatea ce-o aveam, trebuiau să fie lăsate la o parte micile

noastre interese, pentru a da prioritate celor ale patriei. Acesta era cuvântul de ordine în armată, dar auzisem totuşi şi de isprava unor muncitori de la Paşcani care, tot aşa, au atacat nişte vagoane cu deţinuţi, le-au deschis uşile şi i-au eliberat pe toţi cei aflaţi înăuntru. Pe civili era mai greu să-i pedepseşti după legile militare.

Şi zilele şi nopţile treceau la fel de greu pentru mine. Scurtele clipe de speranţă erau mereu alungate de multele gânduri negre. îmi puneam adeseori întrebarea: Dacă mi s-a comutat pedeapsa la zece ani, oare îmi voi mai vedea vreodată familia? Mă voi mai întoarce vreodată pe meleagurile natale? Calvarul nostru, al meu, se afla abia la început. Aveau să mai treacă o mulţime de zile şi nopţi până să ajungem la locul pe care acum îl numeam „direcţie necunoscută". Dar, cu toate că o numeam aşa, ştiam deja cu toţii câte ceva despre ceea ce ne aştepta la capătul ei.

închisoare sau lagăr, aceasta nu mai conta căci, departe, undeva în împărăţia răului, era nevoie de multe braţe de muncă şi, fireşte, toate gratuite. Stăteau lagărele acolo ca puzderia boabelor de grâu bune de trimis la moară. Sute şi sute de mii de oameni, bărbaţi şi femei, trebuiau să dea viaţă Siberiei şi pădurii numite Taiga. Acolo era mare nevoie de construcţii omeneşti, de tăiat lemne din pădure, de croit drumuri şi poduri, de durat căi ferate şi altele. Siberia trebuia scoasă din hibernarea ei de la începutul veacurilor. Spre gurile marilor fluvii siberiene Obi, lenisei, Lena, între gheţurile şi sălbăticiunile polare, rar se mai întâlnea picior de om. Acolo nu se mai ştia nimic de viaţa restului oamenilor şi nici despre prefacerile ce au avut loc. în anul 1927, la zece ani de la Marea Revoluţie din Octombrie oamenii de acolo se mai întrebau între ei: Ce mai face ţarul Nicolai, al tuturor ruşilor?

Departe, în pădurea numită Taiga, urma să ne ducă şi pe noi cei prinşi şi condamnaţi, ca să dăm faţă nouă unei Siberii vechi de când lumea.

Spre această Siberie mi-a fost dat să fiu dus

şi eu...

Erau însă prea mulţi cei oropsiţi ai soartei, cei care trebuiau transportaţi acolo. Era nevoie de multe şi lungi garnituri de vagoane de marfă, care nu se găseau prea uşor în acele vremuri. Când, în cele din urmă, s-a găsit şi pentru

noi unul hodorogit, am fost încărcaţi în el sub escortă puternică. Unul câte unul ne-am urcat, cu bocceaua alături, şi ne-am aşezat de-a lungul peretelui vagonului, la podea. Unul dintre cerberi stătea chiar împreună cu noi, lângă uşă. Desigur, el era foarte bucuros că în curând avea să-şi revadă locurile natale, ceea ce nu se putea spune şi despre noi.

Până să i se dea cale liberă, trenul nostru cu încărcătura lui secretă staţiona la nesfârşit în diferite gări sau deseori chiar în câmp. împiegaţii nu păreau să ne bage prea mult în seamă sau mai degrabă se prefăceau că-şi văd de treburile lor. Era greu de crezut că n-aveau habar ce încărcătură era în acele vagoane. Cum ostaşul care ne păzea era mereu nerăbdător să afle de ce nu plecăm odată, m-am oferit, într-una din staţii, să-l întreb pe unul din împiegaţi. Mai întâi paznicul a fost de acord, însă pe urmă a început să-i pară rău.

Uşa vagonului, întredeschisă mai puţin de o jumătate de metru, era legată bine cu sârmă. M-am apropiat de ea şi iată ce le comunicam celor de afară: „Suntem români arestaţi! Ne duc în Siberia! întârziaţi acest tren de marfă şi salvaţi-ne! “ Nu ştiu dacă au avut ecou sau nu cuvintele mele în sufletul celor ce mă ascultau, dar ştiu că soldatul rus a bănuit ceva şi m-a obligat să trec mai repede la locul meu din fundul vagonului. Să fi încercat atunci să sar afară, ar fi însemnat moartea mea imediată prin împuşcare, aşa că, cu chiu cu vai, mi-am interzis această dorinţă nebunească.

Am trecut de Braşov şi iată-ne ajunşi la Ploieşti. Aici a trebuie să fim ataşaţi la altă garnitură de tren, cu vagoane de marfă şi mai hodorogite. Probabil de atâta mers şi zdruncinături

slăbiseră încheieturile vagoanelor, iar şuruburile ruginite mai căzuseră pe alocuri. De la Ploieşti am pornit-o spre Mărăşeşti, iar pe drum am observat că, la desele opriri în staţii, de micile platforme dintre vagoane se mai agăţa, din când în când, câte un călător clandestin. Asta mi-a dat o nouă idee: puteam încerca şi astfel să comunic cu cei din exterior.

Am trecut imediat la treabă. Pe bucăţi nu prea mari de hârtie, cu un biet vârf de creion, voiam să transmit un strigăt de alarmă şi disperare fraţilor români de afară. Am scris astfel unul, două, alte multe bilete fraţilor de afară liberi, că înăuntrul vagonului, ne aflăm ostaşi şi ofiţeri români, condamnaţi de către ruşii năvălitori şi suntem duşi peste graniţă, spre închisorile comunismului. Vă rog insistent, scriam eu, cei care citiţi aceste rânduri, comunicaţi soţiei mele că sunt în viaţă, dus spre necunoscut. După care numele şi adresa soţiei.

Petecul de hârtie o dată scris, era făcut sul, de grosimea unui cui obişnuit, apoi era introdus într-o gaură goală de şurub. Mai greu era să mă feresc de ochii vigilenţi ai paznicului de lângă uşă, dar şi asta mi-a izbutit. Auzeam cum afară, pe mica platformă a frânei, vorbesc între ei vreo doi-trei pasageri clandestini. Băgăm şi scoteam sulul în gaură, cu speranţa că, doar, doar, o să-l observe vreunul din ei. Când simţeam că cineva trage sulul, mă bucuram ca un copil că a intrat pe mâini bune. Şi astfel, de-a lungul drumului, de la Mărăşeşti spre Iaşi, am putut transmite vreo zece înscrisuri din astea. N-aş putea spune dacă aceste răvaşe au atras cu adevărat atenţia cuiva, dar mă mângâiam cu ideea că măcar un singur corespondent de afară

va înţelege situaţia disperată în care mă aflam şi că va comunica soţiei mele ceea ce îl rugasem.

înainte de a ajunge la Iaşi, trenul nostru a luat-o la dreapta, spre Socola. De acolo urma să ne îndreptăm spre Ungheni-Prut. Locurile îmi erau cunoscute oarecum: aici fusesem pentru scurtă vreme comandant al punctului grăniceresc de frontieră. Era pe vremea când primeam grupuri întregi de refugiaţi ce fuseseră prinşi acolo, la ocuparea Basarabiei de către Uniunea Sovietică. La trecerea Prutului, prin acelaşi punct de frontieră, de data asta în calitate de deportat, destinul mi se părea cu atât mai nedrept.

Un popas mult mai lung şi o agitaţie mai mare, ca şi comenzile care se auzeau numai în limba rusă, ne-au făcut, în cele din urmă, să pricepem: ajunsesem la Dniepropetrovsk. Oraş mare, cu închisori multe şi cu renume; un fel de placă turnantă de primire şi retrimitere a condamnaţilor, aşezat în partea europeană a imperiului comunist. Ce am văzut şi ce am simţit acolo n-aş mai putea tălmăci prin cuvinte. Mari cazărmi ale durerii, cu ziduri de piatră aproape neagră şi cu ferestre zăbrelite, unde nici pasărea cerului n-avea curajul să se apropie. Oameni mulţi, în zdrenţe şi cu figuri fioroase. Aşa-zişi oameni tineri şi mai în vârstă, încărunţiţi înainte de vreme de durere.

Sub o fereastră cu gratii groase, fără geam, am putut să găsesc şi eu un culcuş unde să-mi îngheţe de-a binelea mădularele ostenite. întţepenisem. în acea încăpere mare, spaţioasă, ne înghesuiam o mulţime de deţinuţi. Drept W.C. aveam un hârdău de tablă groasă, o jumătate de butoi metalic. Şoapte, oameni nespălaţi, parcă

scoşi din subteranele apocalipsului şi mirosuri grele de neînchipuit. Toţi cei închişi acolo am fi dorit ca perioada de şedere şi triere să fie cât mai scurtă. Aici, până şi neagra Siberie mi se părea mai bună, mai dorită, în orice caz.

După aproape o lună, e drept, am scăpat şi de acolo. De la Dniepropetrovsk, odată triaţi, am fost scoşi şi încărcaţi într-un tren lung, interminabil, care urma să traverseze Siberia încă aproape două luni, pe o vreme de cumplită iarnă. Am parcurs însă şi drumul lung spre Munţii Urali şi am părăsit, în cele din urmă teritoriul european al imperiului.

încă de la îmbarcare, ne-am amestecat cu toţi condamnaţii lor de rând: cuţitari, borfaşi, criminali, toate lepădăturile vieţii lor sociale; oameni fără Dumnezeu, fără credinţă, în stare de orice, în fiece moment. Ba nu, greşesc! Unii purtau totuşi câte o cruciuliţă la piept, dar de te-ai fi încumetat să zici ceva de rău despre mama lor te ucideau fără nici o remuşcare, ca pe o muscă. Aveau se pare un cult deosebit pentru mama care i-a născut. Am văzut eu însumi, cu ochii mei, cum au luat viaţa unor oameni, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

în vagoanele de marfă închise, *bleatnoii,* căci aşa erau numiţi, pretindeau porţia de mâncare a vecinului, fără ca acesta să se poată opună. Dacă se încumeta, uşor i se putea petrece un ştergar lung în jurul gâtului şi unul de-o parte, altul de cealaltă strângeau până îl sufocau. Asta se întâmpla mai mult noaptea, când cei mai mulţi dormeau. Dimineaţa tot ei strigau omului de pază de afară: „Luaţi de aici stârvul ăsta! I-a fost rău astă noapte! A murit! Şi nimeni dintre cei din vagon nu putea spune nimic căci ar fi venit el la

rând...

Traversând asemenea întâmplări, trenul condamna- ţilor înainta aşa mereu în Siberia, cu numeroase popasuri, mai mici sau mai mari, o dată cu asprimea iernii de aici. Ne era frig la toţi, mai ales celor care nu-şi găsiseră loc decât pe duşumeaua vagonului. înghesuiţi eram şi aşa, dar ne mai grămădeam şi noi unii în alţii, ca să nu ne pătrundă gerul, în timpul nopţii era şi mai greu. Câte şapte oameni, încotoşmănaţi în pufoaice, încăpeam doar aşezaţi pe muche, pe lăţimea vagonului. Răsuflarea noastră aburindă se prefăcea în gheaţă, aşa cum era şi aşternutul nostru, încercam să ne odihnim, dar, fie că aţipeam sau nu, după cel mult o oră, eram înţepeniţi cu toţii. La o comandă dată de unul dintre noi, trebuia să ne întoarcem pe partea cealaltă, mai puţin amorţită. Şi aşa, noaptea se numărau multe întoarceri, pe gheaţa groasă sub noi. Cu toată foamea şi cu eforturile noastre chinuitoare, trenul înainta mereu. Ne apropiam încet-încet de... Pământul Făgăduinţei.

Staţionări de zile şi nopţi prin staţii şi chiar în câmp; geruri care, cînd începea noaptea, ne făceau să credem că nu' ne vom mai regăsi dimineaţă. Drumul nostru de-a lungul Siberiei, până în Extremul Orient şi măi ales pe vreme de iarnă cumplită a fost extenuant: istovitor; exterminant! Qim ,oare, am putut rezista? Sincer să fiu, nu ştiu. Nici în acele ziie şi nopţi nu mă gândeam cum o să rezist, Ci numai că trebuie să rezist. Aşa am ajuns în cele din urmă, la un fluviu imens, Âmur, care'ca o culme a ironiei, se mai numeşte şi Fluviul Albastru.

în anotimpurile prielnice trecerea trenului

peste Amur se face peste un pod de vase, dar acum, iarna[A]nu mai era posibil aşa ceva. Acum era o adevărată iarnă siberiană. Nici nu mai ştiu cât a staţionat trenul nostru aici. A staţionat în orice caz până când, în cele din urmă, s-a găsit o soluţie: au fost instalate traversele de cale ferată, prinse bine pe lungimea segmentelor de şină, direct pe gheaţa fluviului. Iată de ce, aici, popasul nostru a fost mai lung decât oriunde: era o lucrare, ca să zic aşa, de amploare. Să vezi şi, să nu crezi: am traversat marele fluviu Amur pe calea ferată!

De aici nu mai era mult până la punctul terminus al călătoriei noastre. Ultima etapă se numea Komsomolsk, ceea ce, mai pe româneşte, însemna un oraş al tineretului! Aici se aflau Centrala şi departamentul tuturor lagărelor din zonă, numai că a trebuit să coborâm din trenul care ne-a adus, înainte de-a ajunge aici... închisoare sau lagăr, aceasta nu mai conta căci, departe, undeva în împărăţia răului, era nevoie de multe braţe de muncă şi, firește, toate gratuite. Stăteau lagărele acolo, înşirate în toate direcţiile, ca la o mare defilare a comunismului biruitor!

Ajunseserăm, în sfârşit la capătul unei călătorii lungi, nesfârşit de lungi şi de-a dreptul istovitoare. Răsuflăm uşuraţi că am scăpat de atmosfera irespirabilă a vagoanelor

de marfă închise, de acea infimă porţie de mâncare, şi aceea nesigură, de nopţile de nesomn şi de tovărăşia unor aşa-zişi confraţi de suferinţă care prin comportarea lor, îţi puteau periclita în orice moment viaţa. Ne aflam, în sfârşit, pe pământ, chiar dacă pământul ăsta nu era decât un alt lanţ, nu de vagoane, ci de barăci construite din lemn. Ajunsesem, oricum, pe Pământul Făgăduinţei! Am fost luaţi în primire de paznicii bine înarmaţi, cocoţaţi sus, în foişoare situate la fiecare colţ de lagăr. Alături de ei la datorie, nu lipseau nici câinii lup, bine dresaţi, nici sârmele cu clopoţei care, la cea mai mică atingere, dădeau alarma. Nu ne-a rămas decât să ne adaptăm împrejurărilor şi noilor măsuri de pază. începea o nouă etapă a calvarului nostru, dar începea, totodată, şi o nouă speranţă.

VI

UNDEVA, DEPARTE DE LUME

lată-ne, aşadar, în lagăr, inospitaliera noastră casă – şi pentru nu se ştie câtă vreme de acum înainte. Sub o pază, cât se poate de severă; cu o masă, cât se poate de proastă şi neîndestulătoare; la o muncă, cât se poate de grea; într un trai cât se poate de mizer. Eram departe de lume”şi ne frigea la inimă dorul de cei dragi, rămaşi şi ei undeva departe. Mă gândeam uneori că trebuia să poarte cineva vina pentru toate astea, numai că nu ştiam pe cine s-o dau. Poate că războiul era de vină, poate că vremurile, cu siguranţă răutatea oamenilor; în orice caz, eu nu mă ştiam vinovat cu nimic.

Am ajuns în cele din urmă la destinaţia ştiută de ei, nu şi de noi. Lagărul avea să fie casa hărăzită nouă, prin soartă, o prea bine chibzuită colonie de muncă grea, după o cale atât de lungă. Ne găseam undeva în partea extremă, estică, a bătrânului continent, Asia. Departe rămăsese România, patria mea! Departe rămăsese şi familia mea, despre care nu ştiam, atunci, dacă voi mai afla vreodată ceva. Aici eram aproape numai de mine însumi şi de o mulţime de necunoscuţi. Aici era linişte, foame, zăpadă multă şi un ger cumplit... Ce a fost, am văzut, ce va urma, vom vedea.

Am făcut astfel cunoştinţă cu această aşezare

depărtată de lume, cu nişte barăci din trunchiuri de copaci, durate probabil de înaintaşii noştri. Unde erau ei acum? Ai fi putut să crezi că şi-au ispăşit pedepsele şi li s-a redat libertatea de a se întoarce la casele lor, dar ar fi fost o naivitate să credem aşa ceva. Cei vechi era de obicei duşi mai departe spre interiorul taigalei, unde trebuiau să construiască noi lagăre. Noi, cei proaspăt sosiţi, se chema că am avut un mare noroc, căci găsisem deja lagărul pus pe picioare. S-ar fi putut întâmpla foarte bine să găsim doar un ţăruş în mijlocul pădurii, iar pe o scândurică, să fie scris doar un număr al viitorului lagăr. Alţii trecuseră şi prin asemenea împrejurări.

Noi am avut însă norocul că am intrat în barăci, unde ni s-au repartizat fiecăruia locuri pe paturile de lemn suprapuse, pentru odihnă. Scăpasem de calvarul unui drum interminabil peste întinsurile Siberiei şi urma să ne stabilizăm într-un alt calvar. Lagărul unde sosisem era acoperit în întregime de troiene. A trebuit, chiar a doua zi de dimineaţă, să ne apucăm de treabă şi să înlăturăm zăpada. Nămeţii uriaşi de zăpadă trebuiau nivelaţi de nişte oameni slăbiţi de drumul lung şi de proasta alimentaţie. Dar, oricum, păşeam liberi, prin curtea lagărului, până la gardul său de sârmă ghimpată. Şi acesta era un mod de a te bucura de libertate!

Ne aflam undeva nu departe de graniţa despărţitoare de China. Şi dacă reuşeai să treci acolo, cine te primea? Rătăcitor, în stare de libertate, şi tot nu te încumetai la un asmenea pas. Ceva mai aproape, în zonă, tot în Extremul Orient, era marele port Vladivostok. Dar ce ne putea oferi

acest port cu renume, nouă? O lume necunoscută de noi. O lume spre care nici gândurile nu cutezau să evadeze. Pe noi ne aştepta pădurea, cu copacii ei seculari; ne aştepta calea ferată, pe care trebuia s-o prelungim. Veniseră braţe de muncă proaspete, fuseseră aduşi oameni, smulşi de lângă familiile lor, de lângă adevărata lor viaţă. Credeam că suntem departe de veacurile negre ale sclaviei, că iobăgia fusese demult abolită, odată cu înaintarea societăţii

omeneşti către civilizaţie. Nu ne întorsesem oare tot acolo, sub oblăduirea mincinoasă a socialismului biruitor?

Ne uitam, între noi, unii la alţii, şi n-aveam nevoie de cuvinte. Ne aflam acolo oameni aduşi de pretutindeni. Erau de prin Belorusia, unde s-au dat lupte crâncene în ultimul război mondial, sau de pe meleagurile Ucrainei lui Taras Bulba. Erau mulţi şi din republicile de sud: Armenia, Gruzia, ba chiar şi de prin părţile asiatice ale URSS. N-a fost cruţată nici Basarabia, nici chiar părţile Bucovinei, care au fost luate drept despăgubire pentru că în anul 1918, Moldova dintre Prut şi Nistru a strigat că vrea să se unească cu ţara. Auzeai de altfel, în oceanul de limbă rusă, din când în când, şi câte un cuvânt, două, româneşti. Era şi aceasta o bucurie, pentru că nu te mai simţeai aşa de departe. Siberia devenise leagănul celor mai mari suferinţe pentru oamenii care au avut nenorocul să păcătuiască sau nu faţă de regimul stalinist. Până şi cazaci de pe Don am întâlnit în lagărele din Siberia. Nu se poate deci spune că acolo era cu adevărat o altă Uniune Sovietică?

Lagărul unde ne aflam noi, ca şi toate celelalte locuri de detenţie, erau bine supravegheate. Din ele nu putea ieşi sau intra, la propriu, nici pasărea cerului. Gardul înconjurător al lagărului era construit din trunchiuri tinere de copaci şi materia primă era oferită din plin de imensa taiga, înfipte adânc în pământ şi bine lipite unul de altul, toate aveau vârfurile ascuţite ca nişte ţepuşe. De o parte şi de alta şi de jur

împrejur erau săpate şi greblate porţiuni de pământ late de circa zece metri, pentru a se putea desluşi orice urmă de picior în eventualele încercări de evadare. Pereţii barăcilor, pe dinăuntru erau uşor tencuiţi. Nu una sau două asemenea barăci, ci în jur de zece, douăsprezece, cuprindea un lagăr, de întinderea unui stadion. Acolo se afla şi întreaga administraţie a lagărului: conducerea, bucă-

tăria, baia, precum şi celelalte încăperi unde se depozitau alimentele.

Priveam cu interes oamenii din jurul meu, adică pe cei cu care aveam să împart, de acum înainte, soarta: chipuri pe care le vedeam când se culcau, când se sculau; când îşi primeau bucăţica de pâine. Păreau liniştiţi, dar erau mereu tot sub povara gândurilor lor. Unii tineri, alţii sub apăsarea anilor pe care trebuiau să şi-i petreacă de acum încolo aici, înfometaţi şi înfricoşaţi. Din vorbă în vorbă, atât cât puteam să ne înţelegem într-o limbă străină tuturor, am putut afla împrejurările vitrege prin care trecuseră unii până să ajungă aici.

- Ce vină am eu? a început unul să povestească. Mă găseam, cu o bună bucată de vreme în urmă, pe autostrada ce leagă Moscova de Leningrad. Vreme frumoasă, cald. Foarte cald. Mi se făcuse o sete cumplită. Pe marginea drumului, într-un şanţ, am văzut nişte roşii. Cine ştie cine le aruncase acolo! M-am apucat să muşc din ele cu o poftă de om însetat. Am avut însă ghinionul că m-a văzut un miliţian. Nici n-a vrut să audă că le găsisem într-un şanţ, că le culesesem de sete. M-a trimis în judecată pentru furt din avutul obştesc. Uite-aşa, m-am procopsit cu şapte ani de lagăr.

- Dar dumneata, ce ai făcut? m-am adresat altuia. „Eu, mi-a răspuns el, am zis aşa într-o doară, că tancurile germane, „Tigru“, sunt foarte puternice! Cine m-a auzit, cine m-a pârât, nu ştiu!... Dar, uite m-am trezit aici tot pentru şapte ani! O vorbă scăpată într-o clipă de neatenţie mă costă şapte ani din viaţă.“

Organizarea brigăzilor de lucru s-a făcut

după anumite criterii: constructorii de-o parte, apoi cei tineri şi voinici, buni de tăiat la pădure. Urmau brigăzile pentru diferite corvezi şi la urmă cei bătrâni şi neputincioşi. Numai după o vizită medicală amănunţită se făcea încadrarea pe categorii de muncă, pentru a se obţine maximum de randament. Mi-a fost dat odată să aud despre o brigadă în care toţi primiseră condamnarea de 25 de ani. Anii lor, toţi Ia un loc, însumau o mie de ani. Da! un mileniu de muncă în lagăr, dacă ar fi trebuit să muncească unul pentru toţi. Asupra lor atenţia era mai mare şi deci erau mai bine păziţi, atât la lucru, cât şi noaptea. în ceea ce mă priveşte, n-aveam o pedeapsă aşa de grea, dar totuşi am căzut într-o brigadă cu mai mulţi dintre aceştia şi a trebuit să merg la tăiat pădure. Toate brigăzile trebuiau să facă prezenţa pentru lucru, dimineaţa, şi locul de adunare era în faţa porţii lagărului. Fiecare dintre brigadieri îşi dădea raportul în faţa comandantului unităţii. Acesta trebuia să se convingă apoi că toţi oamenii au ieşit la lucru şi că paza lor era corespunzătoare. Brigăzile plecau imediat spre locurile de muncă.

La faţa locului, munca era organizată de către brigadier. Ne învoiam la fiecare beschie doi câte doi, după cum ne înţelegeam unul cu altul. Trebuia să doborâm copaci cam de grosimea unui om, operaţie foarte grea pentru că şi noi eram foarte slăbiţi. Fiecare dintre deţinuţi trebuia să-şi ia cu el şi vesela personală. Aceasta era prinsă de obicei la brâu, şi era compusă dintr-o cutie de conserve de un kilogram şi nelipsita lingură de lemn. Dacă nu aveai această aşa-zisă gamelă trebuia să aştepţi până ce termina de mâncat altul ca să ţi-o împrumute. Pentru masă se dădea o

mică pauză, la amiază.

Toate brigăzile aveau în plan un volum enorm de muncă. Efortul depus era peste puterile fiecăruia. Norma pe care trebuia s-o facem zilnic era de nu mai puţin de 16 metri cubi de om. îndeplinind volumul de trunchiuri de copaci tăiate, primeai dreptul la un supliment de 200-300 grame pâine. Dar acest supliment se căpăta foarte rar având în vedere că norma zilnică rămânea de cele mai multe ori neîndeplinită. A adăuga încă o bucăţică de pâine la raţia zilnică era oricum un îndemn de a lucra mai mult pentru a o căpăta, odată şi odată. Numai că, cu toate eforturile depuse de noi, suplimentul nu se lăsa cucerit, iar oamenii îşi pierdeau, încet-încet, încrederea şi puterea de muncă.

Ajunsesem şi eu la marginea puterilor mele. Dacă reuşeam, împreună cu tovarăşul meu de beschie, să tai trunchiul gros al copacului, operaţia mă ducea la sleire. Pe urmă trunchiurile trebuiau scoase până la un luminiş, pentru a fi încărcate pe sănii şi duse spre locurile amenajate special, unde puteau intra autocamioanele care le transportau mai departe. Oamenii din brigadă trebuiau să care pe umerii lor aceste trunchiuri până la locurile dinainte stabilite. Nu ne întreba nimeni dacă mai putem, dacă vom rezista până acolo; trebuia, pur şi simplu s-o facem.

La unul din aceste transporturi eu n-am mai rezistat însă. Colosul care îmi strivea umărul a început să alunece şi, în cădere, mi-a scos din încheietură laba piciorului drept. Mi-am pierdut echilibrul şi am căzut, aproape acoperit de zăpadă. Apropiindu-se de mine, înfuriat, brigadierul îmi strigă:

- Ce s-a întâmplat? Te prefaci? Crezi că ai să mă duci pe mine? îţi închipui că ai să scapi în felul ăsta de muncă? Şi începu să mă lovească cu picioarele. De durere, eu nici nu mai puteam să gem. Mi-am pierdut cunoştinţa sub loviturile lui.

Când mi-am revenit, am văzut că brigadierul încearcă să-mi tragă cizma de pâslă din picior. S-a încredinţat astfel şi el că laba piciorului era cu adevărat desprinsă. Am fost luat chiar de către brigadier în braţe şi aşezat pe o sanie, pentru a fi transportat cât mai degrabă în lagăr. Acolo, ca primă urgenţă, mi se legară două lopăţele la picior, în speranţa de a se fixa laba piciorului desprinsă. Tot atunci s-a hotărât trimiterea mea la un spital apropiat. Târziu, şi tot cu

o sanie pentru transportul trunchiurilor de brad, în acea noapte de iarnă siberiană, am ajuns la destinaţie.

Lagărul-spital era asemănător celui de unde plecasem. Aici barăcile erau amenajate cu paturi pentru suferinzi. Această *bolniţă,* cum îi ziceau ruşii, era sub conducerea unui *vraci,* denumire pe care tot ei o dădeau medicilor. Datorită numărului mare de bolnavi, paturile de lemn erau lipite în aşa fel că formau de fapt o singură platformă. Pe semiîntunericul de acolo, aproape nu se putea găsi un locşor. în fine, am reuşit pe un colţişor, să mă stabilesc şi eu cât de cât. Unii dormeau şi, măcar în vis, trăiau în mijlocul celor dragi ai lor. în jurul meu, însă, se auzeau destule gemete de durere. în acea primă noapte, nici eu n-am putut dormi de durere.

Spre dimineaţă, am putut vedea în jurul meu o lume de o stranie înfăţişare. Vedeam o lume de oameni sălbatici. Oameni transfiguraţi, gemete de durere. Totul părea un ocean de suferinţă. Piciorul meu se umflase cât o butie. A mai trecut o zi şi, după o sumară vizită medicală, s-a hotărât să mi se pună piciorul în ghips. S-au făcut toate pregătirile, numai că, pentru punerea ghipsului, laba piciorului drept, desprinsă de la locul ei, trebuia mai întâi aşezată aşa cum se cuvine. A început operaţia: doi gealaţi m-au imobilizat, iar un al treilea trăgea de piciorul suferind, cu toată puterea. Dureri îngrozitoare! De nesuportat!... De pus însă laba piciorului la loc, tot n-au pus-o. Piciorul meu n-a mai fost niciodată cum îl avusesem înainte.

Cu ghipsul astfel pus, greu am putut să mă obişnuiesc, în loc de treizeci de zile, a trebuit să-l

suport... cincizeci. în afara ideii de înstrăinare a unei mari apăsări sufleteşti, iată acum şi greutatea ghipsului atârnată de piciorul meu. Vremea afară, părea că se mai încălzise. Se simţeau primele semne ale reînvierii naturii. Eu ajunsesem un schilod. Trebuia să mă deplasez de ici, colo, numai cu ajutorul a

două cârje. Se apropia şi ziua scoaterii ghipsului de la picior, dar, pentru mai multă siguranţă, termenul a fost prelungit. în spital hrana era ceva nai consistentă şi chiar îmi convenea. Din această cauză poate că aş fi vrut să-mi prelungesc şederea în acel spital de campanie.

Ziua mult aşteptată a scoaterii ghipsului a sosit. Eram descătuşat, însă nu aveam siguranţa că mă pot sprijini de picior. Cele două cârje mi-au fost de mult folos. Puteam să ies chiar în afara încăperii de spital, cu scrâşnete şi multă durere. în covalescenţă, şchiop fiind, pentru a-mi arăta recunoştinţa, m-am gândit să împodobesc cumva curtea aşezământului medical. M-am oprit, în cele din urmă, la ideea de a construi un ceasornic solar. Pe vreme frumoasă, oricine putea să citească ora exactă. Am căutat să-mi procur, pe cât posibil, materialele necesare: cărămizi, reziduri de var şi o ţeavă dreaptă de fier care, prin umbra pe care o va lăsa pe cadranul alb, potrivit mişcării soarelui, va indica ora. Astrul zilei, în mişcare pe bolta cerească, făcea să se mişte şi umbra pe cadranul ceasornicului meu. Scopul urmărit de mine fusese atins.

Aşa am avut norocul să-mi petrec mai multe zile în cadrul acelui spital, ferit de eforturi şi de ameninţarea foamei permanente. Mă deplasam tot sprijinit în cârje şi mă mai obseda gândul dacă voi rămâne sau nu şchiop pentru tot restul vieţii. Mi s-a şi spus că voi şchiopăta încă mulţi ani, dar nu chiar întotdeauna. Aşa că vremea când toate speranţele de a mai rămâne internat în spital a luat sfârşit. Am fost trimis înapoi, dar într-un lagăr cu munci ceva mai uşoare, la care se cereau eforturi mai mici.

Stând acum şi numărând lagărele pe unde am fost dus şi pe unde m-au purtat paşii, mi se pare că numărul lor a ajuns la şaptesprezece. Am întâlnit în ele oameni de diferite naţionalităţi, condamnaţi pentru cauze diferite. Iată, de pildă, un caz, pe care doar întâmplarea mi l-a pus în faţă.

L-am întrebat într-o zi: „De unde eşti dumneata? Văd că vorbeşti româneşte! Eşti din România?” Nu, nu era din România şi nici nu fusese vreodată în România. „Atunci eşti din Basarabia?” Nu, nici din Basarabia nu era. Până la urmă s-a hotărât să mi se spovedească: se născuse undeva în Extremul Orient, înspre hotarul cu Japonia. Părinţii săi, moldoveni din Basarabia, fuseseră împroprietăriţi încă de pe vremea stăpânirii ţariste, în anii 1905, pe acele pământuri îndepărtate. Fie că au consimţit, fie că nu, au trebuit să plece din Basarabia şi să se stabilească acolo, la Dalnîi Vostok, pe pământuri nedesţelenite. Ce altceva putea face la casa părintească, dacă nu să înveţe şi el limba părinţilor săi? Mi-am amintit, atunci de „limba vechilor cazanii, careo plâng şi care-o cântă, pe la vatra lor, ţăranii!” cum spune poetul.

Un nou lot de condamnaţi a intrat în lagăr. Cei aduşi erau, cei mai mulţi ruşi, fiecare cu anii lui de lagăr, căpătaţi tot aşa, fără să fie de vină. Au fost repartizaţi tocmai în baraca unde mă aflam. Un nou-venit s-a apropiat întâmplător de mine şi mi s-a adresat. în limba română: „Domnule, fii amabil, te rog... “ Am rămas uluit la auzul acestor cuvinte. L-am descusut apoi cine este şi mi-a mărturisit că a fost adus din România. Era comandorul de marină care a făcut parte din Comisia Dunăreană, pe nume Zagoreanschi. Curios să aflu cum a ajuns în Siberia, mi s-a destăinuit în cele din urmă, povestindu-mi întreaga lui viaţă.

înainte de izbucnirea Marii Revoluţii din Octombrie fusese locotenent de marină, la Odessa. Tatăl său, de origine poloneză, a fost general medic în armata ţaristă. în acele momente, se afla

legat de chei vaporul *Carol I,* aparţinând statului român. Vasul urma să fie retrocedat României, dar aceasta nu mai era posibil... Vremurile fiind atât de tulburi Zagoreanschi s-a hotărât să se îmbarce

imediat pe navă, pentru a nu fi capturată de revoluţionari. A dat ordin să se ridice ancora şi a pornit spre apele maritime româneşti. Vasul a fost predat administraţiei româneşti din portul Constanţa. Pentru această faptă a lui, a fost răsplătit prin încadrarea în rândul ofiţerilor Marinei Române, unde a ajuns la gradul de comandor.

După străpungerea frontului din Moldova, în 1944, a fost însă depistat la Bucureşti, ca fost cetăţean rus. Urmărit îndeaproape, într-o seară, pe Calea Victoriei, în faţa palatului CEC, a fost pur şi simplu furat de pe stradă şi băgat cu forţa într-o maşină. Judecat, i s-a dat o condamnare de 25 de ani. Vorbea la perfecţie limba română şi cunoştea câteva limbi de mare circulaţie europeană. în timpul nostru liber, am stat de nenumărate ori amândoi de vorbă şi mi-a împărtăşit multe amintiri frumoase despre România. între altele într-o zi mi-a făcut următoarea confidenţă:

- Dumneata, fără îndoială, te vei întoarce în România. Doar eşti cetăţean român! Cu mine, însă, situaţia este ceva mai complicată. Eu m-am născut pe teritoriul Rusiei şi am fost cetăţean al ei. La vârsta mea şi cu o condamnare aşa de grea, nimeni nu se mai poate gândi că se va întoarce în România. Te-aş ruga prin urmare numai atât: Când vei ajunge în România, du-te la Bucureşti, pe strada Aurel Vlaicu, unde a rămas soţia mea şi spune-i că ne-am întâlnit aici, în blestemata Siberie, şi că mă gândesc în fiecare zi la ea! Să-i dea Dumnezeu multă sănătate, şi îi mulţumesc şi îi rămân recunoscător... Cu ea împreună am cules din bucuriile vieţii multe, puţine, câte au fost... Şi mai spune-i, te rog, că nu o voi uita niciodată.

L-am încredinţat că aşa voi face neapărat, atunci când mă voi întoarce în ţară. După o vreme, a trebuit să mă despart de prietenul meu care era suferind. Am ştiut amândoi că niciodată nu se va mai întoarce pe pământul românesc. Eu am avut însă un destin mai norocos şi mi-am ţinut promisiunea de a o vedea şi a-i transmite soţiei sale un cuvânt de bun rămas din Siberia, când m-am întors în Bucureşti. Am găsit-o pe doamnă la o altă adresă, într-un bloc de pe şoseaua Ştefan cel Mare. însăşi întâlnirea noastră ar merita din plin o carte sau măcar un capitol inserat în aceste pagini. Mă mulţumesc însă doar să repet că mi-am respectat promisiunea făcută prietenului meu, undeva, departe de lume.

*

Anii negri şi grei, aşa cum au fost, unul câte unul, treceau... Va rămâne de neuitat pentru mine o iarnă cu geruri de minus 50 de grade, pe care a trebuit să o petrecem sub o prelată groasă drept cort. Oamenii trebuiau să doarmă, noaptea, la pământ, pe saltele umplute cu iarba uscată a pădurii. în două sobe de tuci, se băgau ca într-un cuptor, lemne lungi de un metru, până se înroşeau. Lucrătorii erau siliţi să doarmă îmbrăcaţi, şi dacă se culcau aşa încotoşmănaţi, nu-i de mirare că i-au umplut păduchii. Paraziţii invadaseră întreaga încăpere, năpădiseră saltelele şi pe noi înşine. Seara, doborâţi de oboseală, oamenii trebuiau să se culce. Trecea o oră, poate ceva mai mult şi ne trezea mulţimea păduchilor ce începeau să ne furnice. Ne sculam şi ne scuturam de ei deasupra

sobelor supraîncălzite din mijlocul cortului gigant. însă nici asta nu putea dura toată noaptea. A doua zi de dimineaţă trebuia să mergem odihniţi la lucru, la tăiat de pădure. O iarnă întreagă, în asemenea condiţii nici nu ştiu cum am suportat. N-a fost însă nici singura şi nici cea mai grea.

între cei trimişi să-şi execute pedepsele în acest lagăr, parcă ascuns de ochii întregii lumi s-au nimerit mai mulţi naufragiaţi ai vieţii, elemente declasate şi în stare de orice.

Dacă îi observai mai atent, descopereai pe mâinile, pe pieptul şi pe spatele lor diferite desene ale cruzimii şi ale spaimei. Erau mari amatori de tatuaje care, o dată făcute, nu mai puteau fi şterse niciodată. în lumea liberă, marinarii, călătorind peste mări şi ţări, se ştie, îşi fac astfel de stigmatizări. Nelipsită era imaginea iubitei alături de inima străpunsă de o săgeată. Cele mai multe din ele n- aveau însă nici o legătură, nici cu iubita, nici cu dragostea... într-o zi, fiind de serviciu pe marele cort, unul dintre ei ma chemat în mijlocul lor şi mi s-a adresat:

- Am auzit că te pricepi la desen şi că ai făcut picturi frumoase pe pereţii barăcilor pe unde ai mai fost. Vrem ş'i noi să-ţi arăţi măiestria. Ai să ne faci nişte tatuaje...

- Nu mă pricep la de-al de astea. N-am făcut niciodată, m-am împotrivit eu.

- lasă că te învăţăm noi! Trebuie să ne arăţi ce poţi. Ţi-e foame şi ţi-e greu? O să-ţi dăm de mâncare.

Ştiam eu că nu e de glumit cu ei. Mai devreme sau mai târziu trebuia să mă supun. Am

învăţat, în cele din urmă, şi „tehnica[11] tatuajului, sub ameninţarea neîntreruptă că, dacă nu mai făcusem aşa ceva până atunci, va trebui să fac de atunci încolo. Am făcut aşadar, o mulţime de tatuaje, cu toate că n-aş fi dorit să le fac vreodată. Face omul, însă, destule lucruri pe care nu le-ar dori, chiar în stare de libertate, normală, ca să zic aşa, dar atunci când te afli în captivitate, încolţit din toate părţile de lepădăturile oricărei societăţi.

O preocupare ceva mai potrivită de înfrumuseţare ar fi fost aceea de a decora încăperile unde urma să ne odihnim după muncă. Pereţii nu erau nici albi şi nici curaţi, aşa că mai trebuiau înfrumuseţaţi atât cât se putea şi cu mijloacele ce le-aveam la îndemână. Chiar un ornament oricât de modest sub forma unui chenar colorat de jur împrejur, era binevenit. Numai că, din păcate, până şi un

asemenea chenar decorativ îi putea deranja pe unii dintre oamenii de pază. Tocmai când lucram la un chenar, a intrat un gardian în baracă şi mi-a ordonat să încetez urgent lucrul şi să fac să dispară tot ceea ce desenasem. Am aflat abia mai târziu ce se întâmplase: din arabescurile mele bine conturate reieşea – după mintea pazniculuí – că lansasem un S.O.S., adică un strigăt de chemare către cei care ar putea veni să ne salveze. în judecata lui, după cum mi-au spus cei din jur, omul de pază era convins că eu zugrăvisem, stilizat, acel „veniţi şi ne salvaţi[11]! Aşa cum fac vapoarele lumii de pe oceanele pământului, aşa şi noi, de pe oceanele suferinţelor, durerii şi înstrăinării, chemam în ajutor pe oricine ne-ar fi putut auzi.

Ce-i drept, într-o altă baracă gardianul găsise, bine dosit, tricolorul Ucrainei libere şi independente. Neîncrederea lor în noi ar fi fost întemeiată chiar dacă n-ar fi găsit nimic, nicăieri, pentru că pretutindeni, în închisoare, nu există nimic mai scump şi mai dorit decât libertatea. Până şi noi acolo, eram departe de lume, cu totul uitaţi de ea, dar nu şi de Dumnezeu!

VII

NESFÂRŞITUL DEŞERT AL SIBERIEI

După ieşirea mea din acel mic spital denumit *bolniţă,* unde fusesem internat în urma accidentului, am fost retrimis la muncă, în lagăr. Aşa cum am spus, era altul decât acela unde fusesem înainte. Alte figuri, alţi oameni, fiecare cu nenorocirea lui, fiecare cu destinul lui. După puţină vreme vecinul meu de pat a aflat că sunt român. Greu de tot, am reuşit totuşi să ne înţelegem:

- în România, până a nu ajunge aici, ce se ştia despre Siberia noastră? I-am răspuns aşa cum aflasem din geografie:

- Siberia este un vast teritoriu, cu o imensă pădure, taigaua şi cu o populaţie foarte rară. Aici erau trimişi în surghiun, încă de pe vremea ţarilor, toţi cei ce nu erau pe placul conducătorilor, ca şi mulţi condamnaţi, ca să-şi ispăşească păcatele, săvârşite sau nu. Un român de al nostru, Nicolae Milescu, cu sute de ani în urmă, mare cărturar al vremii şi apropiat ţarului Rusiei de atunci, a întreprins o călătorie de-a lungul ţinutului Siberiei, până în China. El a fost unul dintre primii deschizători de drumuri prin acest imens teritoriu. Dezvăluirile lui au rămas de mare interes până în zilele noastre. Ce a văzut, ce a întâlnit şi prin câte

peripeţii a trecut au rămas scrise şi le cunoaştem şi noi, astăzi.

Dar interlocutorul meu a ţinut să mă corecteze:

- Siberia de astăzi este cu totul alta! Este mult transformată. Are mari aşezări de oameni ce se pot alinia foarte bine multor oraşe de pe meridianele globului. Această parte a lumii, cândva într-adevăr oropsită, are mari rezerve de zăcăminte subpământene şi multe bogăţii naturale...

Atunci am simţit eu nevoia să-l corectez:

- Este adevărat ce spui dumneata şi toate cele arătate pot fi reale, dar eu aşteptam să-mi vorbeşti despre altă Siberie, aşa cum este ea în mintea şi în inimile oamenilor. Acest ţinut este blestemat pentru că cei care locuiesc aici n-au venit ei, de bună voie, ci au fost aduşi cu sila. Alminteri aici n-ar fi locuit nimeni, ca în Sahara, ca într-un deşert. Este departe de orice lume Siberia şi, de aceea, a te stabili aici înseamnă de la bun început înstrăinare. Dar cine s-a stabilit aici de bună voie şi nesilit de nimeni? Cumva deportaţii, care au fost strămutaţi aici pentru că s-au împotrivit orânduirii bolşevice? Sau milioanele de oameni din Basarabia, din Polonia, din Ungaria, care au căzut victime aceluiaşi regim despotic? Pe drept cuvânt se spune că Siberia rămâne legată de suferinţele milioanelor de oameni.

în urma unor lupte purtate în Extremul Orient al Siberiei, la punctul unde mă aflam au fost aduşi numeroşi militari japonezi care se predaseră sovieticilor. Aveau deci calitatea de prizonieri de război şi urmau curând a fi repatriaţi.

Am întâlnit cu acest prilej un ofiţer nipon care în viaţa civilă – spunea el – lucra la un ziar din Tokyo. Un om cât se poate de amabil, ca toţi japonezii de altfel. Am cunoscut apoi, într-un lagăr spital, unde erau aduşi gata de plecare în patria lor, chiar un general, mare comandant de armată. Am făcut atunci cunoştinţă şi cu politeţea lor proverbială: de câteva ori pe zi dacă mă întâlneam cu el prin lagăr, mă saluta făcându-mi o adâncă plecăciune. Se anunţase ca iminentă eliberarea japonezilor prinşi în război, ostilităţile fiind încheiate. L-am rugat aşadar pe

ziarist şi i-am dat adresa din România pentru a comunica şi el cu posibilităţile sale gazetăreşti acelaşi lucru: că trăiesc. Exista, desigur, un singur risc, acela, ca la frontieră, făcându-i-se percheziţia, să i se confiste orice bucăţică de hârtie. Printr-un vicleşug, am înlăturat acest pericol: l-am obligat să memoreze adresa mea din România, în limba franceză. Găsisem astfel o cale de comunicare cu ţara şi cu familia mea, precum că trăiesc, sunt sănătos şi că sper să ne revedem. Eram încredinţat că ziaristul îmi îndeplinise rugămintea, căci, într-un lagăr asemenea înţelegeri devin datorii de onoare. Speranţa mea avea să se realizeze însă mult prea târziu, după moartea lui Stalin. La întoarcerea mea în ţară, după ce am văzut de atâtea ori moartea, am aflat că la unitatea mea militară fusesem dat dispărut şi avansat „post mortem“ la gradul de locotenent. Nu-i venea nimănui să creadă că eram viu!

*

Perioada de deţinere în Siberia nu se uită şi nu se poate uita vreodată. Acolo, în singurătatea taigalei, nu se vedea decât pădurea cu verdele ei întunecat. Nici animalele obişnuite ale pădurilor nu se prea întâlneau. Pentru mine, o curiozitate a acestor locuri rămânea tigrul siberian. Acest animal se găsea obişnuit, la altitudini mai călduroase. Cum oare s-o fi pripăşit în Siberia, nu departe de apele Oceanului Pacific? Trebuie deci să credem într-o aclimatizare nu numai la oameni, ci şi la animale. Pârdalnicului vărgat al taigalei nu i se puteau oferi condiţiile Indiei, dar el se adaptase. Tot aici se întâlneau drumurile câinilor

înhămaţi la săniile cu poveri. Erau nişte poteci largi ce treceau doar prin luminişurile pădurii. Câinii aveau talia potrivită, erau bine făcuţi şi voinici. Erau prieteni credincioşi ai oamenilor şi luau parte la vânătorile lor. între

oameni şi animale se năştea o înfrăţire mai puternică decât între oameni şi oameni!

Foamea care ne chinuia în permanenţă ne silea să ne gândim întruna la mâncare. Ca în orice pădure, şi în taiga se găseau o mulţime de ciuperci – numai că astea sunt o sabie cu două tăişuri. Cum puteam, oare, să le deosebim pe cele bune de cele otrăvitoare? Mulţi n-au mai stat să le deosebească: le-au cules, le-au fiert şi le-au mâncat. Iar rezultatul a fost, tot aşa de multe ori tragic. Primul ajutor ce trebuia dat muribunzilor nu avea de unde să vie. Chiar dacă pacienţii au fost duşi la spital, adeseori era prea târziu. Marea şi necunoscuta pădure, taigaua, nu ni se dovedea prietenă nici în această situaţie.

Şi totuşi, din când în când, ea ne oferea câte ceva: un fruct al pădurilor, asemenea conului de molid. Mai rar putea fi întâlnit şi mai greu te puteai căţăra până la el, însă merita: era un fruct apetisant, mai ales după ce îl prăjeai bine pe jăratic. Că ar fi putut face rău cuiva nimeni nu stătea să se gândească. Nu ţinea de foame şi nici nu ţinea de sete, dar măcar o vitamină folositoare organismului nostru tot conţinea. Mai mult decât atât avea gustul apropiat alunelor noastre!

*

Singurătatea Siberiei o simţeam adesea mai greu decât o apăsare sufletească. La lucru, când ieşeam, în afara lagărului, nu întâlneam localnici şi nici aşezări omeneşti, înaintea ochilor nu îmi apăreau decât copacii imensei păduri. După ziua de muncă ne întorceam istoviţi în lagăr. Paza

înarmată ne dădea în primire imediat ce ajungeam în pragul porţii. Veşti din lumea cea mare, liberă, nu aveam. Peisajul uniform al zăpezii se prelungea până târziu în primăvară.

Vedeam în jurul meu doar oameni îmbătrâniţi de vreme şi de necazuri. Toţi aveau un dor în suflet, toţi erau flămânzi. Aveau feţele posomorâte şi nu mai ştiau nimic despre lume. Ce va fi mâine nu se ştia. Ziare nu se primeau, iar scrisori cu veşti de acasă, cu atât mai puţin! Sănătatea noastră se şubrezise de la o zi la alta, iar foamea, cu rânjetul ei amar, ne urmărea pas cu pas. Devenisem oameni roboţi care trebuia şă fim scoşi la muncă şi atât, Singurătateaj Siberiei mă făcea să cred că lipseşte viaţa pe toată planeta noastră, asemenea unei planete care nu ştie dacă mai există un astru cu alte vieţi în univers. , .

Trecuse de-acum o bucată de vreme şi legătura cu ai mei din ţară, era practic inexistentă. Făceam eu tot ce-mi sta în putinţă, dar, cu siguranţă, cei rămaşi acasă, nu ştiau nici dacă mai sunt în viaţă. Toate misivele mele, fie că erau trimise soţiei, fie pe alte adrese, erau scrise pe orice bucată de hârtie ce-mi cădea în mână. Nu le dădeam altceva de veste decât că trăiesc şi unde mă aflu. Toate aveau cam acelaşi conţinut': „Sunt sănătos şi ne vom revedea[11]. Era singura speranţă pe care o purtam în suflet, dar, oare, mesajele mele vor ajunge, la destinaţie? Dintre toate cele trimise, măcar una nu se putea să nu ajungă. De fapt, era singura speranţă care mă mai ţinea în viaţă. Şi s-a întâmplat să fie chiar aşa!

Scrisoarea era împăturită ca un triunghi, căci aşa ţinea loc şi de plic. Asta se întâmpla în sărăcia noastră de acolo. Una din ele a ajuns, totuşi, pe

adresa unei rude, la care am şi găsit-o, după întoarcerea mea în ţară. O păstrez şi acum ca pe un adevărat talisman: ea îi vestea pe cei dragi ai mei că sunt în viaţă, chiar dacă mă aflu departe şi de ei, şi de ţară. Era o epistolă ce făcuse drumul lung de la suferinţă la cei ce aşteptau nerăbdători o veste; făcuse drumul lung de la speranţă la bucurie...

O dată cu trecerea anilor şi sfârşitul încrâncenărilor militare, situaţia se mai schimbase şi pentru cei din lagăr.

Ceea ce n-aş fi crezut niciodată era că se va putea coresponda şi chiar primi pachetele de acasă – bineînţeles pentru cei ce aveau familiile înăuntrul graniţelor imperiului, adică pentru cetăţenii sovietici. N-au făcut excepţie de la această măsură nici de cei din Basarabia. Printre darurile trimise de cei de acolo, din toată sărăcia lor, s-au aflat odată şi câteva căpăţâni de usturoi. Ca român, am avut astfel fericirea, de a mă înfrupta cu un căţel de usturoi, care mi-a fost dăruit de un cunoscut din Moldova; cea dintre Prut şi Nistru. Cu el am frecat îndelung coaja tare a porţiei de pâine ce o primisem. Mărturisesc că niciodată, în viaţa mea, nu am mâncat ceva mai bun. Era de-a dreptul un deliciu!

Aflat, astăzi, în libertate, la mine acasă mi se pare că mai simt şi acum, uneori, mirosul acela de usturoi care venea, şi atunci, de acasă: dintr-o Basarabie românească care jinduieşte încă după reîntregirea cu patria – mamă! Pe noi, moldovenii din Basarabia, îmi spuneau camarazii de detenţie, ne-au ridicat cu forţa şi au umplut meleaguri străine cu noi. în locul nostru au adus ruşi, atraşi de bogăţiile româneşti ca, până la urmă, să pretindă că ei sunt majoritatea. Undeva, în Siberia, căţelul acela de usturoi mi-a adus aminte nu numai de patrie ci şi de tragedia pe care o trăiau şi o trăiesc încă milioane de concetăţeni, numai pentru vina de a fi români.

*

Acolo, în singurătatea Siberiei, fără nici o veste de nicăieri, mi se părea că mă rupsesem definitiv nu numai de lume ci şi toată suflarea

omenească. Deşertul în mijlocul căruia mă aflam îmi părea ca un peisaj selenar, fără viaţă. Toţi cei de acolo ne simţeam ai nimănui. Nişte dezmoşteniţi ai soartei care se mişcau şi îşi numărau doar zilele. Şi fiecare

zi părea o povară fără sfârşit. Ani de zile am rătăcit aşa, între deznădejde şi speranţă, sub apăsarea singurătăţii şi a pustiului siberian.

Până şi' Siberia şi pădurile ei nesfârşite se pieţdeau cu totul însă în spatele gardurilor ridicate din triunchiurile bine ascuţite de copaci, al sârmei ghimpate, al firelor electrice neizolate şi al armelor automate aflate în mâinile slujitorilor comunismului. Seara, când ajungeam înapoia lor, era greu de crezut că se mai gândea cineva la Siberia şi la taigaua ei ca la o posibilitate de evadare, fie şi iluzorie. O dată condamnaţi la mulţi ani de muncă grea în lagărele de exterminare, nu mai aveai nici dreptul să gândeşti nu că mâine, nu că peste o lună, ci într-o zi oarecare vei fi liber. Ce-am avut eu bun asupra mea a fost îndârjirea de a mă înarma cu răbdare. Am izbândit pentru că m-am înarmat cu răbdare şi l-am purtat neobosit în inimă pe Dumnezeu cel adevărat.

Una dintre rânduielile lagărului, ca în orice lagăr, de altfel, era numărătoarea oamenilor, de dimineaţă şi de seară, pe numele său rusesc *praverka.* Numărătorile erau făcute de militarul gardian şef, răspunzător de buna organizare a vieţii lagărului şi de liniştea lui. De obicei, această prezenţă se făcea pe platoul special amenajat dinăuntrul lagărului şi numai pe vreme bună. Pe vreme rea, prin urmare când erau ninsori, ploi sau geruri mari, fiecare om, în poziţia de drepţi, stătea în faţa patului lui. Venea *praverka,* adică, ştiam noi, numărătoarea şi trebuia să ne găsească aliniaţi.

Cel care făcea numărătoarea, gardianul şef, o făcea pentru că trebuia să raporteze mai departe că din întregul efectiv de oameni nu lipseşte

nimeni. Era un control şi o evidenţă la zi de verificare că în acel lagăr nu s-a produs nici un aşa -numit „eveniment“. Operaţiuni de-a dreptul absurde, la urma urmelor. în definitiv, unde să dispară cineva când noaptea erai închis în baracă şi când vigilenţa

celor din multele foişoare sau prepeleacuri, cum le spuneam noi, era mereu trează? Unde să mai dispari, când erai deja dispărut, într-o Siberie fără început şi fără sfârşit? Siberia, un ţinut inospitalier şi îndepărtat, leagăn al multelor suferinţe şi tragedii omeneşti... Taigaua, o pădure străveche şi posomorâtă, cu verdele ei întunecat şi fluvii mari ce-şi duc neîntrerupt apele spre împărăţia Oceanului îngheţat de Nord...

*

După *praverka,* înarmaţi cu beschii şi topoare, pătrundeam în întunecimea imensei păduri, unde urma să ne începem ziua de lucru. în jurul nostru, doar trunchiuri de copaci înalţi, pe care urma să-i doborâm cu uneltele noastre primitive. Copleşiţi cum eram de mulţimea suferinţelor fizice şi a durerilor sufleteşti prin care treceam, chinuiţi de foame, de înstrăinare, de grija şi dorul de casă noi priveam îngânduraţi până şi verdeaţa pădurii, până şi frăgezimea ierbii pe care o călcam o priveam îngânduraţi. Vietăţile pădurii parcă pieriseră toate, fiindcă nici pentru ele nu mai aveam ochi. Noi, eram convoiul fără de sfârşit al stigmatizaţilor soartei, care, între viaţă şi moarte, nu trebuiau să mai şi gândească. Tristă era pădurea ca şi tristeţea din sufletele noastre. într-o pustietate ca aceea a pădurii siberiene, tot de oameni te-ai fi putut apropia.

Iată, de exemplu, mărturisirile dureroase, făcute într-o noapte de taină, de către un ofiţer ţarist, fugit în China ca să scape de teroarea comunistă şi adus, în 1944, în Siberia. Toate aceste destăinuiri mi-au fost făcute între patru

ochi şi aşa cum am spus, pe timp de noapte, pentru că ziua n-aveam timp să vorbim între noi.

„Sunt un fost luptător în Armata albilor, adică potrivnic Marii Revoluţii din Octombrie. Am luptat în

Armata ţaristă încă înainte de 1917, când, învinşi, a trebuit să fUgim şi să ne ascundem, care pe unde am putut. Eu am trecut în China şi acolo am trăit liniştit, în mijlocul poporului chinez până acum, în 1944. Am fost descoperit, prins, judecat şi adus aici în Siberia. Sentinţa: o condamnare de 25 de ani“. S-a uitat o clipă, grijuliu, de jur împrejur, apoi s-a uitat şi spre mine, temător. L-am asigurat că nu voi relata nimănui, niciodată, povestea sa şi atunci a continuat, în şoaptă.

„în mijlocul poporului chinez am adus o viaţă oarecum liniştită, câştigându-mi existenţa prin muncă cinstită. Despre acest mare popor nu am de spus decât că este o naţiune vrednică şi ospitalieră. M-am apropiat cât am putut de locuitorii acestei mari ţări. M-au înţeles şi m-au ajutat. Au o istorie străveche şi un trecut cu care se mândresc. De aceea m-au şi înţeles. Eu eram un rus rătăcit printre ei, dar ştiau de unde am venit şi pentru ce. Pentru ei, eram un demn scoborâtor din viţa pravoslanicului popor rus, care a deschis cale largă în istoria popoarelor cu care convieţuiau. Despre ţăranul rus, ştiau că este drept credincios căci, o dată cu zorii zilei, se scula mulţumimd cerului şi cerându-i pe mai departe mila şi binecuvântarea. Glasul clopotelor bisericii satului, pentru el, însemna chemarea de a urma calea Domnului...

„Ce cale urmează astăzi conducătorii de acum ai poporului rus? O cale a pierzaniei, a îndepărtării lui de toate cele sfinte, în care a crezut din moşi-strămoşi. Astăzi, conducătorii puterii de stat au transformat popoarele Uniunii Sovietice în nişte acaparatori şi împilatori ai celorlalte popoare din jur. Astăzi, nu-i mai

interesează traiul şi bunăstarea poporului, ci doar forţa armelor lor, ca o putere mare ce sunt.“ Pentru prima dată, în aceste pagini, dau la iveală ceea ce mi-a povestit ofiţerul alb în acea noapte…

*

Un cuvânt, în limbajul zilnic, care trebuia cunoscut şi de care ne loveam de cele mai multe ori, şi ziua, dar şi noaptea era cuvântul *pâine,* adică *hleba* pe limba rusă. Adusă din afara lagărului, pâinea era dată în primire unui om de încredere dintre cei condamnaţi. Cine însă putea să se ocupe mai bine de formele ce însoţeau cantitatea de pâine intrată decât un cunoscător al limbii ruse? Acest primitor, numit pe ruseşte *hleborez,* adică tăietorul şi distribuitorul de pâine fiecărei brigăzi era una dintre funcţiile râvnite de mulţi dintre noi. Pe o tavă mare de lemn, fiecare brigadă îşi primea cantitatea de pâine milimetric calculată. După care, în baracă urma distribuirea porţiilor de pâine după listă în aşa fel ca niciodată să nu te poţi sătura.

Era şi acesta un îndemn de a munci cât mai mult, de a depăşi norma fixată pe şantierele de lucru ale lagărului, la tăiatul pădurii sau la construirea terasamentului pentru calea ferată. Oricât ai fi muncit însă de conştiincios, de „stahanovist“, elanul şi eforturile depuse nu erau niciodată răsplătite aşa cum se cuvine. Încet-încet, oamenii îşi pierdeau vlaga şi puterea de muncă. Rămâneau numai cu speranţa că, prin cine ştie ce minune, hleborezul le va distribui o bucăţică de pâine măcar cu un centimetru mai mare. De aici, izvorau stima şi respectul cu care toţi îl

înconjuram.

O altă aşa-zisă dregătorie, mult râvnită şi ea în lagăr, era să ajungi să fii responsabilul băii. El se numea *zaubani* şi avea misiunea de a păstra ordinea şi curăţenia băii, întreaga săptămână baia trebuia să funcţioneze, fie pentru a spăla rufele murdare ale deţinuţilor, fie pentru a programa trecerea brigăzilor la spălat. Asta săptămânal. în zilele de baie ale brigăzilor, oamenii îşi spălau murdăria de pe trupuri dar... nu şi păcatele. Apa se încălzea în vane mari de lemn prin care treceau ţevi în spirală, venind de la cuptorul unde ardea foc continuu. Era o adevărată binefacere dacă *zaubani,* mărinimos, îţi repartiza o găleată cu apă mai caldă.

Ne aflam, astfel, toţi membrii brigăzii mele, într-o zi, la programul de baie. Fie din cauza aburului din încăpere, fie din cauza puterilor mele sleite, mi s-a făcut rău. Am căzut la podea, leşinat. Cei din jurul meu, văzându-mă, m-au ridicat imediat şi m-au culcat pe o bancă. Goi, ca şi mine, aplecaţi deasupra mea, cu toţii mă priveau speriaţi. Când am deschis, în sfârşit, ochii şi i-am văzut aşa mulţi şi goi, împrejurul meu, m-am îngrozit. Pentru câteva clipe am crezut că am trecut... dincolo. Cum erau toţi în costumul lui Adam, aplecaţi peste mine, m-am crezut ajuns undeva în Paradis sau mai curând în împărăţia iadului lui Scaraoţchi. Dar, în cazul ăsta, trebuia să văd şi cazanele cu smoală topită! Încet-încet, mi-am dat seama cu adevărat unde sunt. Nu eram în Paradis, dar, sigur, în iadul... siberian!

Altă dată, brigada de lucru în care mă aflam a fost trimisă foarte departe, spre locuri necunoscute de noi. Aici existau forme de relief

diferite. între ele am descoperit una dintre tainele neaşteptate ale taigalei şi anume intrarea unei peşteri de gheaţă. Unii dintre noi, din curiozitate, au vrut să o cunoască mai bine şi au pătruns adânc în peşteră. Deodată, în faţa lor s-a ivit un perete de gheaţă bine camuflată.

înarmaţi cu topoare, căci doar erau tăietori de pădure, ei au început să lovească puternic învelişul gheţei. Cădeau bolovani mari de gheaţă, iar după mai multe lovituri, spre surprinderea lor, au început să cadă, unul câte unul, şi nişte peşti mari, îngheţaţi. Bieţii oameni au crezut că a dat un mare noroc peste ei. Au luat peştii şi au ieşit cu ei, ca să-i vadă confraţii rămaşi afară. Ne tot întrebam atunci şi fiecare îşi dădea cu părerea cum or fi ajuns peştii aceia în gheaţa peşterii? Cum i-or fi adus apele, de cât timp? Mai presus de orice ne întrebam însă dacă nu erau buni de mâncat. O întrebare la care am şi căpătat îndată răspuns. Cum începea să se topească gheaţa din jurul lor, intraţi în putrefacţie, peştii de destrămau pur şi simplu în mâinile noastre. Am avut astfel încă o dovadă că taigaua siberiană era, pentru noi, un deşert inospitalier.

în lagărele Siberiei am avut însă parte şi de altfel de momente, mai cu seamă când mă întâlneam cu alţi oameni condamnaţi pe nedrept şi aduşi acolo din Basarabia, pământ românesc. Despre unii dintre ei, am vorbit deja. Despre toţi la un loc vreau să vorbesc acum, încă o dată. Pe orice asemenea om, frate mi l-am făcut şi unul altuia ne-am destăinuit durerile noastre; eram fraţi de

suferinţe şi de sânge românesc, căutam să-i întâlnesc pentru a fi cât mai aproape de ei şi de mine şi să ne vorbim, unul, altuia, în limba noastră strămoşească. Parcă eram din nou acasă şi depărtările nu mai existau între noi. Dispăreau dintre noi şi Siberia, şi lagărele şi nesfârşitul deşert al taigalei şi nu mai rămâneam decât noi, singuri, dar uniţi în aceeaşi suferinţă şi de aceeaşi limbă românească.

VIII

SPERANŢA, CA O LUMINĂ ÎN ZARE

După câţiva ani de lagăr, zilele se succedau chinuitor, dar monoton. Au trecut aşa ani lungi şi noi, cei din lagăr, existam în continuare doar prin suferinţele, frământările şi zbuciumul nostru. Trăiam, în fiecare zi, acelaşi chin, aceeaşi corvoadă, dar, gândurile îmi zburau libere, departe. Mă trezeam apoi, din visarea mea, tot cu imaginea de coşmar a Siberiei înaintea ochilor, însă ochii minţii continuau să colinde prin locuri pe care numai eu le ştiam. îmi provocam adeseori, eu singur, asemenea evadări, pentru a suporta mai uşor agresiunile realităţii. Cum altfel aş fi putut rezista, dacă nu mi-aş fi croit în închipuire un refugiu care să-mi păstreze întreagă speranţa? Dacă n-aş fi avut, intactă, credinţa că orice rău va trebui să aibă şi un sfârşit?

Noaptea, în spatele uşilor ferecate, un bătrân înţelept din Basarabia îmi spunea, cu voce blândă: „Răul pe care îl ştii e mai bun decât răul care poate fi“. Eram şi nu eram întru totul de acord cu el. îl aprobam în ideea că răul este, ca să zic aşa, un rău necesar; că fără el poate nici binele n-ar exista. Dar să-l accept sub cuvânt că ar fi putut fi mai rău ar însemna să mă împac cu el. Ar însemna să mă resemnez cu orice soartă pentru motivul că oricând aş fi putut avea parte de alta mai rea.

Unde ar mai încăpea, în cazul ăsta, speranţa?

în lagăr, în singurătatea mea sufletească, îmi prindeau foarte bine răgazurile din unele momente de reculegere.

Am cunoscut, într-adevăr, aşa cum am spus oameni aduşi de pe tot întinsul imperiului sovietic şi din afara graniţelor lui. Am avut ocazia să mă apropii de ei, să-i ascult şi să le cunosc gândurile, amintirile ca şi necazurile şi durerile lor. în acelaşi timp îmi dădeam seama că fiecare din ei păstra, dincolo de cele mai mari dureri şi necazuri, un sâmbure de speranţă. Acelaşi lucru îl făceam şi eu, în momentele de reculegere.

Unul dintre noi, de pildă striga: „Să-mi spuie cineva, dacă ştie, unde o fi locul ăla fără necazuri şi fără dureri? Războiul i-a tulburat pe toţi, peste tot aşa cum o navă e dusă de valuri şi pluteşte neştiind unde va ajunge şi când va ajunge... Tot aşa şi noi, acum, oamenii pământului, plutim în derivă pe valurile vieţii. Unde vom ajunge, nu se ştie, când vom ajunge şi cum iarăşi nu se ştie...“ Dar îndată ce termina de strigat, îl vedeam că rămânea gânditor. în sinea lui pesemne, se întreba: oare chiar n-o fi nicăieri un loc din ăsta, fără necazuri şi fără dureri?

Un alt resemnat al vieţii ţinea să mai adauge: „Libertatea a fost totdeauna dragostea mea dintâi dar noroc de ea n-am avut! Am vrea noi să învingă binele aşa cum îl gândim noi, dar forţa potrivnică, răul, este mereu mai tare.“ Şi pe el îl vedeam însă, dincolo de cuvinte, că păstra pentru el, în tăcere nostalgia după „dragostea sa dintâi[11], cu speranţa că, odată şi odată, tot o va regăsi.

„Am crescut îndeajuns şi am suferit destul, intervenea încă unul, categoric. Acum pot afirma că totdeauna mi-a fost frică de ziua de mâine! Poate chiar am făcut umbră pământului degeaba până acum.“ Odată ce ai făcut însă degeaba umbră pământului şi îţi mai e şi frică de ziua de mâine, normal ar fi să termini cu toate şi de tot, încă de azi. Şi totuşi, a doua zi îl întâlneam din nou, la *praverka.*

Asemenea discuţii grave, filozofice, s-au pornit de nenunărate ori printre noi. De fiecare dată se rosteau

numeroase cuvinte şi sentinţe tot aşa de grave, dar întotdeauna rămânea ceva nerostit. Era ceva ce nici nu izbutea să răzbată în cuvinte, oricât ar fi vrut ei. La fel procedam, în definitiv, eu însumi. Mă culcam atât de istovit, seara, încât abia mai puteam îngâna în sinea mea: „Doamne facă-se voia ta“. Dar în acelaşi timp îmi doream din toată inima ca, măcar de data asta, voia Domnului să fie una şi aceeaşi cu voia mea.

*

Intrasem de-a binelea în iarnă. Zilele se scurgeau toate la fel şi păreau tot mai posomorâte. Cu toată nenorocirea mea tot aşteptam cu nerăbdare sfintele sărbători ale Naşterii Domnului: venea Crăciunul. Parcă vedeam, la noi, acasă toate ferestrele luminate. Odată cu glasul subţire al copiilor, pocneau bicele, mugeau buhaiele, iar clinchetul clopoţelului anunţa venirea marii sărbători. N-aveam cum altfel sărbători Crăciunul decât lăsându-mi iarăşi gândurile să zboare departe, spre ţara mea, spre toţi ai mei cei dragi. Am adormit uşor şi am evadat pe nesimţite în lumea de taină a viselor... Un glas asemănător celui al soţiei mele îmi spunea: „Nu fi îngrijorat! Suntem acasă! Suntem sănătoşi! Să nu ne porţi de grijă, ne descurcăm noi!“ Mă trezeam în întunericul şi gerul lagărului, dar acum eram un om fericit. Aveam o nouă încărcătură de speranţă, cu care puteam aştepta viitoarele sărbători.

Vecin de pat într-unul din lagăre mi-a fost şi un fiu înstrăinat al Armatei Sovietice – Miluchian. Era sleit de foame, dar mai ales de dorul şi grija pentru cei rămaşi acasă. Mi-a vorbit într-o seară

despre începuturile vieţii sale de familie, când îl încântau gunguritul şi zâmbetele primului născut. „Aşa e de când lumea! Viaţa se sfârşeşte, viaţa începe! Micuţul nostru din copaie a început să ne

privească, a început chiar să zâmbească... Mai târziu a zis chiar ma-ma! îi era cald, îi era bine şi nu ducea lipsă de nimic. A început în legea lui să se joace cu degeţelele, iar noi să ne simţim bine în preajma lui... Ce-o mai fi făcând ' acum băieţelul meu?“ L-am sfătuit să dea o fugă până la el, adică să-l viziteze într-o noapte. După câteva zile mi-a şoptit într-adevăr, că fusese în vizită la familia lui. Băieţelul era mare, voinic, îi sărise în braţe şi fusese cât pe-aci să-l dea jos. Armeanul era cu totul alt om atunci, după evadarea lui nocturnă.

*

După o lungă perioadă trăită în geruri, foame şi alte privaţiuni, simţeam tot mai mult povara vieţii din lagăr. Ne cunoşteam demult unii pe alţii, căci trudeam laolaltă în diferite locuri de muncă, la tăiat pădure şi trăiam împreună la barăci. Dis-de-dimineaţă trebuia să ne sculăm, să ne echipăm şi să fim o dată cu ziua la poartă, locul de adunare al brigăzilor. Acolo eram număraţi şi apoi daţi în primire ostaşilor de pază, care ne conduceau spre şantierele de muncă. Se dădea raportul asupra numărului de oameni, după care ne încolonam şi plecam spre locul de muncă stabilit. Aceştia erau truditorii blagosloviţi cu ani grei de muncă, de către o justiţie care împărţea cu amândouă mâinile nedreptatea.

Seara, la întoarcerea în lagăr, puteam avea, câteodată surprize nu tocmai plăcute. într-o seară ne-a intrat în curte o comisie medicală de la *otdilenie,* adică de la conducerea grupului de lagăre, cu sarcina de a găsi un număr de oameni sănătoşi şi buni de muncă. Se forma astfel un

eşalon ce trebuia să plece în alt lagăr, unde era absolută nevoie de noi braţe de muncă. Pe rând eram chemaţi, aproape goi, în faţa acelei comisii, care hotăra sau nu plecarea. A doua zi, toţi

cei aleşi erau strigaţi şi, cu bocceluţa în mână, urmau să se încoloneze, gata de plecare, spre alt lagăr. în cele din urmă, am intrat şi eu într-o asemenea *etapă,* cum o numeau ei.

După un marş de câteva ore pe drumul întunecos, prin pădure, prin ger, am ajuns la destinaţie. Am întâlnit iarăşi un gard înalt, porţi mari bine ferecate şi înăuntru barăcile tip. între ele se aflau desigur şi aici toate cele necesare, cum ar fi birourile, baia, bucătăria, diferite ateliere. Ceea ce m-a surprins aici, încă de la intrarea pe poarta lagărului, a fost mulţimea lozincilor scrise pe scânduri vopsite sau numai trase la rindea; panouri mari sau mai mici, toate cuprinzând chemări la muncă sau precepte privind datoria îndeplinirii normelor de muncă. Lozincile, care de altfel nu lipseau nici din alte lagăre, reprezentau o aşa-zisă propagandă vizuală. Scopul urmărit era acela de a îndemna pe muncitori să lucreze mai mult, mai repede şi mai bine. Numai aşa va înflori şi va prospera patria ce mare, eterna Uniune Sovietică. La noul lagăr aceste lozinci erau mai multe decât oriunde.

Mi-a venit atunci ideea că aş putea să scriu şi eu aşa ceva. Deprinderea o.aveam de când pictam tatuaje pe pielea foştilor colegi. Mi se ivea şansa să nu mai fiu scos la munca grea de la pădure şi poate de a căpăta în plus o coajă de pâine uscată. Mi-aş fi menţinut în felul acesta sănătatea şi viaţa. Doar aveam de gând să nu-mi rămână oasele prin Siberia şi să mă întorc teafăr acasă. Totul era ca lozincile să fie cât mai atrăgătoare şi mai frumoase. N-aveam decât să-mi ofer serviciile benevole şi aş fi avut ocazia să beneficiez de unele avantaje în noul lagăr.

Până la avantaje, însă, şi până la bucăţica de pâine în plus, în noul lagăr a urmat întâi o perioadă foarte grea. Nu era numai faptul că întâlneam alţi oameni, necunoscuţi, şi alte locuri de muncă; aveam să am aici şi alţi stăpâni. Noi, cei trimişi aici, pierdeam orice legătură cu alte lagăre, cu

restul lumii. Şefii de aici, mai năbădăioşi, nu ne socoteau numai deţinuţi, ci pur şi simplu duşmani ai poporului. Odată căzuţi în mâinile lor, cel mai bun lucru era să te supui, fără să crâcneşti. Nu-mi mai rămânea, pe drept cuvânt, decât speranţa, oricât de firavă ar fi fost ea. Mai rămânea, oricum o posibilitate de a-ţi prelungi numărul zilelor de viaţă în lagăr, dacă descopereai printr-o orientare adecvată, amplasarea bucătăriei. Ea era pentru noi, cei mulţi şi flămânzi, „marele laborator al artei culinare[11]. După ce o găseai, urma tactica cea mai potrivită pentru a te apropia şi a te pune cât de cât în slujba ei. Spre surprinderea mea, am zărit acolo, la datorie, numai femei, mai puţin întâlnite într-un lagăr, însă pe care le ştiam mari amatoare privind arta decorativă şi frumosul. Cu cele câteva cuvinte cunoscute de mine în limba rusă, şi cu mai multe semne, am încropit un soi de conversaţie cu bucătăreaşa şefă.

- Spaţioasă bucătărie aveţi! am zis. înaltă şi foarte curată, dar vă lipseşte ceva!

- Ce anume ne lipseşte? ripostă destul de sever interlocutoarea.

- Pereţii albi nu au nimic prietenos în ei. Le-ar trebui nişte decoruri, nişte desene ceva.

- Ce anume vrei să zici?! m-a repezit ea de-a binelea. M-am repezit şi eu, ca să nu-mi pierd unica şansă:

- Eu sunt *„hudojnic“* (pictor) şi pot ca fiecare perete să vi-l împodobesc cu câte un buchet mare de flori, toate aşezate în frumoase glastre.

Tot aşa de severă bucătăreasa şefă mi-a replicat:

- Aş vrea să văd şi ce poţi! Noi nu avem aici nici pensule şi nici culori.

- Nu-i nimic! Fac eu rost de ele!

Ca femeie cu dragoste pentru frumos, bucătăreasa nu-mi putea promite mai mult; se afla, oricum, într-un lagăr. înfometat cum eram, planul meu de luptă nu trebuia să dea greş. Unde, dacă nu la bucătărie, putea să-ţi pice ceva de mâncare, ceva mai mult decât îţi era raţia zilnică?

în fiecare zi, chiar şi în cele de odihnă, în lagăr intra o căruţă trasă de un cal care aducea pâinea trebuitoare. Tot o zi de odihnă era şi atunci. Poarta s-a deschis şi a intrat într-adevăr calul aducător de *hleba.* M-am apropiat discret de el şi am început să-l mângâi. Totodată, mă străduiam să-i smulg, pe nesimţite, câteva fire de păr din coadă. N-a protestat, însă cu siguranţă conştient şi el că ne aduceam amândoi contribuţia la izbânda frumosului.

O dată pensulele asigurate, am trecut la procurarea culorilor. Cea de bază era mai întâi negrul, indispensabil pentru schiţarea buchetelor de flori sau vazelor frumos împodobite. îl aveam de la tabla afumată pusă deasupra opaiţului care ardea noaptea. Toate nuanţele de albastru trebuitoare le-am obţinut din cele câteva picături de cerneală date pe furiş de cineva care lucra în birourile contabile. A urmat apoi verdele clorofilei, stors din iarba fragedă ce creştea prin colţurile mai ferite ale locurilor virane din jurul barăcilor. Roşul aprins şi frumos mi l-am procurat dintr-o pastilă de tinctură de iod japonez, cerută de la felcerul lagărului. Chiar şi un maron roşiatic am putut obţine prin frecarea a două bucăţi de cărămidă nouă.

Cu pensulele confecţionate şi înarmat cu atâtea culori, mi-am început lucrul într-o după

amiază de duminică. Pe fiecare perete, la mijloc, mai sus am aşezat câte un buchet mare de crini, trandafiri, lalele, narcise sau alte flori, toate schiţate în negru. Toate au dat imediat altă faţă bucătăriei şi au schimbat atmosfera. Toate au plăcut ochilor ce le priveau. Mă simţeam şi eu bucuros că reuşisem această performanţă. .

A urmat apoi, de bună seamă, răsplata pentru munca depusă.

- Mănâncă, meştere! Ai făcut o treabă frumoasă! mi-a spus, în sfârşit îmbunată, bucătăreasa şefă. Şi mi-a pus înainte o jumătate de găleată de terci. Era mâncarea noastră cea de toate zilele, în fiecare zi ne aştepta porţia de terci, dar o jumătate de găleată nu mai mâncasem până atunci. Credeam că nici de atunci încolo n-o să mai mănânc, niciodată.

Cu toate astea, am mai făcut încă multe desene, pentru bucătărese, pe nişte feţe de pernă albe, pe care pe urmă le coseau. Una chiar mi-a cerut să-i fac portretul din creion, pe o bucată de hârtie, ca să-l trimită familiei şi să vadă şi ei cum mai arăta, după atâţia ani de înstrăinare. Dacă am reuşit sau nu şi dacă a mai trimis poza, nu ştiu, dar ştiu că am ieşit de-acolo cu stomacul plin.

*

Trecuse o bună bucată de vreme şi aproape că uitasem de întâmplarea nefericită când, în imensa taiga, suferisem accidentul de pe urma căruia încă mai şchiopătam. îmi mai amintesc însă că, atunci, a surprins pe mulţi construcţia din curtea *bolniţei,* ceasul acela de mărimea unui rond

de flori, care arăta orele zilei după mersul soarelui. Mă aflam acum într-un lagăr pentru munci mai uşoare, unul de o aşa-zisă categorie a treia. Aveam acum intenţia de a decora şi interiorul barăcii în care ne odihneam pe timpul nopţii. Pereţii înalţi ai încăperii de ce să nu ne zâmbească şi ei, prin ceva decorativ? Culorile pot vorbi mai convingător inimilor îndurerate ale celor ce locuiesc acolo.

Zis şi făcut! Pe o schelă improvizată, lucrul înainta: flori, frunze stilizate şi alte elemente de decor, toate frumos îmbinate. Sub ochii noştri lua naştere unul din acele ornamente care împodobesc pereţii şi pe care ruşii îl numesc trafaret. Numai că, din păcate, hărnicia mea a fost brutal întreruptă de un gardian care, după ce a privit îndelung decorul, mi-a interzis să-l duc mai departe. Toate încercările de a afla motivul au fost zadarnice.

Am mai povestit undeva acest incident. El are pentru mine semnificaţii deosebite. Mai târziu am aflat că, din desenul meu, gardianul a înţeles că lansasem în văzduh un S.O.S., un fel de semnal de alarmă, aşa cum fac vasele naufragiate sau aflate în primejdie. N-a fost nimic în intenţia mea cu desenul acela, dar abia după ce l-am şters de pe perete el a căpătat în inimile noastre, sensuri pe care nu le-ar fi avut niciodată dacă ar fi rămas acolo. Cu timpul, a devenit un adevărat simbol al aspiraţiei noastre spre libertate. Pentru că darul nostru cel mai de preţ „dragostea noastră dintâi[11] şi dintotdeauna este, fără îndoială, libertatea. Deşi şters de pe perete, desenul acela a făcut să renască mai puternic în noi speranţa.

Intr-adevăr, poate că de multe ori nu preţuim

aşa cum se cuvine libertatea. Ne dăm seama de marele preţ al ei numai după ce am pierdut-o. Eu însumi am înţeles adevăratele sale valori de-abia după ce am colindat aproape un deceniu, lagărele Siberiei. Să fii liber ca pasărea care se înalţă în văzduh; să păşeşti liniştit şi nările tale să respire fără să simtă că o fac – este una din marile bucurii ale omului.

Mă aflam, altă dată, într-un spital improvizat, într-o cameră unde îi dădeam ajutor unui bolnav. Trebuia să-i dau, din când în când, câte un medicament şi să-l ajut la nevoie, după puterile mele, căci şi eu mergeam sprijinit în două cârje după ce mi se scosese ghipsul de la picior. Ajutorul cel mai mare i l-am dat însă ascultându-l, încurajându-l aşa cum puteam. De fel din Ucraina, bietul om fusese ridicat de lângă familie şi i se dăduse o condam nare de zece ani, sub aceeaşi învinuire de a fi duşman al poporului. în clipele lui de luciditate, îmi povestea deseori în ce împrejurări vitrege a căzut şi presimţea că nu se va mai întoarce acasă, în mijlocul familiei lui, niciodată.

Presimţirea, de altfel, i s-a adeverit în scurtă vreme. M-am ridicat într-o zi din pat ca să-l întreb dacă mai doreşte ceva şi nu mi-a mai dat nici un răspuns. Trecuse în împărăţia celor veşnice! într-un fel, obţinuse şi el eliberarea cea mult jinduită. Părăsise o lume duşmănoasă pentru o împărăţie a păcii. Se dusese într-o lume cu siguranţă mai bună, ca să dea socoteală pentru tot ce a greşit şi unde să aibă parte de tot ce aici, pe pământ, nu-i fusese

dat să cunoască: pace, linişte, armonie. Era încă o tragedie pe care o vedeam cu ochii mei...

într-un alt lagăr, am cunoscut încă un român din Basarabia, căzut şi el, nu ştiu prin ce împrejurări, în gulagul veacului douăzeci. Având o condamnare de numai câţiva ani, a lucrat o bună bucată de vreme într-o mare uzină de autocamioane, ca strungar. Era hotărât ca, după detenţie, să se reîntoarcă în aceeaşi uzină, unde, pretindea el cu mândrie, se construia un veritabil *Studebaker* siberian; adică cu piese şi subansamble construite de ei, dar după model american. Era, de fapt, unul din ajutoarele primite de la aliaţii americani, care consimţiseră ca sovieticii să construiască şi ei autocamionul.

Pentru noi, vestea a fost aşa de surprinzătoare, că nu ne venea să credem. în spatele sârmei ghimpate noi nu avusesem parte de asemenea veşti. Până atunci ne săturasem de propaganda deşănţată făcută prin gazetele lor de perete, care nu puteau să lipsească nici din cel mai izolat lagăr. Aşezate la un loc vizibil ele îşi aveau rostul lor. Se scria acolo despre evenimentele la ordinea zilei şi se făceau comentariile cuvenite, pe înţelesul tuturor. în orice articol însă nu se pomenea decât de marele popor sovietic, constructor al socialismului, ca şi de marile sale victorii, obţinute tot în construirea socialismului. Aflam astfel că şi alte popoare obţineau victorii, fără să construiască socialismul.

Ceva mai târziu şi destul de rar, a început să se rătăcească şi prin lagărul nostru ziarul regional, din care aflam iarăşi niscaiva veşti. Pe noi ne bucura lucrul acesta, era semnul că se mai uitase şi acolo, departe, din vigilenţa şi străşnicia

regulamentelor interioare ale lagărului. Aşa am putut să aflăm, în izolarea noastră din taigaua siberiană, care mai erau frământările vieţii sociale locale. Credeam şi noi atunci într-o oarecare destindere, ca într-un adevărat balsam amăgitor pentru inimile noastre. Şi, cu toate că nici viaţa din afara sârmelor ghimpate nu părea prea mult diferită de cea a noastră, totuşi şi semnele unui oarecare dezgheţ începuseră să pătrundă până şi în Siberia. Ceea ce nu putea decât să ne bucure şi mai mult. Din acele momente speranţele noastre nu numai că se apropiau, dar începeau să capete şi contururi mai palpabile.

*

Pentru mine, cei zece ani de detenţie în lagăr aproape că trecuseră. Am îndurat multe în acei ani, nu numai foamea, şi gerul, şi bolile, şi singurătatea. Pe lângă ele, am trecut prin dureri sufleteşti, prin adevărate momente de disperare. Nu mi-am pierdut însă niciodată speranţa că mă voi întoarce odată şi că-mi voi revedea ţara, familia şi pe toţi cei dragi ai mei. Cu ajutorul ei am supravieţuit, de la o zi la alta, de la un an la altul. Am păstrat în mine dorul, încrederea, şi am aşteptat ziua cea mare a libertăţii. Am crezut în puterea mare a lui Dumnezeu şi mi-am încredinţat toate gândurile văzduhului, cu speranţa că vor ajunge şi la familia mea. Am poruncit inimii să fie mai înţeleaptă şi să mai aştepte. Nu se putea să nu vină şi sfârşitul tuturor chinurilor noastre!

Am crezut de asemenea şi în prevestirea unei păsărele ce a zburat prin pădure, şi s-a aşezat

exact pe vârful încălţămintei mele. Eram într-o zi la intrarea cortului gigant acoperit cu o prelată, de unde azvârleam zăpada adunată în troiene peste noapte. De nu ştiu unde, o păsărică s-a aşezat pe vârful cizmei mele. Am intrat înăuntru şi le-am povestit întâmplarea tovarăşilor mei. Toţi au fost de părere că era tocmai semnul pe care-l aşteptam de atâta vreme. Păsărică aceea era de fapt speranţa mea, care îşi luase zborul din inima mea, ca să-mi anunţe mai degrabă sosirea. Păsările nu ştiu de graniţe, de frontiere, aşa cum nu ştiu nici gândurile, nici dorurile, nici puterea de rezistenţă umană.

IX

CE SCURT CUVÂNT E LIBERTATEA!

Până când, într-o bună zi, căci altfel nu pot să-i zic, a murit Slatin. Era într-o zi de martie în 1953. Moartea lui a însemnat nu numai sfârşitul unui om, unul din aprigii dictatori ai lumii comuniste, ci şi sfârşitul unei epoci de teroare dezlănţuită, de crime săvârşite în numele unui strâmb ideal.

A murit Stalin! în lagăre, toţi ne gândeam că vom porni, în sfârşit, cu braţele deschise, spre libertate. în sufletele noastre înfloreau deja bucuria şi sărbătoarea, căci ce altceva ne dorisem, în toţi aceşti ani de prigoană şi de mizerie, dacă nu libertate? Ce scurt era cuvântul acesta şi cât de multe încăpeau în el! Avea să vină şi ziua libertăţii. Poate că pentru unii va veni prea târziu, – dar mai bine mai târziu decât niciodată – după cum înţelepciunea oricărui popor aşa grăieşte. Totdeauna trăisem cu speranţa că trebuie să vie şi ziua cea mare, şi iat-o! Nu mai era mult până atunci.

Odată ajunşi acasă, vom uita poate că a trebuit să muncim istoviţi de foame şi de puteri pe întinsurile taigalei. Vom uita poate şi cele minus 50 de grade de ger, de acolo. Nu ne vom mai aminti nici de oamenii de pază din foişoarele aşezate la toate colţurile lagărului. Vom uita poate şi de glonţul ucigător care putea porni în orice

moment. Vom trece probabil în uitare şi ameninţarea trunchiurilor groase de brazi doborâţi care se puteau prăvăli peste noi, strivindu-ne. Le vom uita pe toate, probabil, însă de Siberia ne vom aduce aminte întotdeauna!

Siberia a însemnat pentru mine, aşa cum a însemnat pentru milioane de oameni nesfârşite suferinţe şi o cumplită durere. Mulţi au avut credinţa că de acolo nu vor mai scăpa niciodată. Mulţi au şi rămas aruncaţi într-o groapă comună, fără o cruce sau fără alt semn la cap. Pentru ei Siberia a însemnat o bucăţică de tablă, legată la degetul mare al piciorului, pe care era imprimat un număr. Pentru toţi Siberia a însemnat un ţinut inospitalier, aproape duşmănos cu toţi cei cărora ne-a fost dat să ajungem acolo. Pentru noi toţi Siberia a fost un calvar, o Golgotă pe care o traversam asemenea Domnului nostru Isus Hristos. Orice calvar, însă, orice Golgotă trebuie să ajungă, odată şi odată, la un sfârşit. Era sfârşitul pe care şi noi îl aşteptam, acum.

Marea veste a ajuns în cele din urmă şi în lagărul nostru îndepărtat. Ne-am bucurat, firește, şi am început să credem într-o schimbare în viaţa noastră. Greu, faţă de nerăbdarea noastră, schimbarea s-a petrecut însă. După câtva timp a venit un ordin ca toţi deţinuţii proveniţi din afara graniţelor U.R.S.S. să fie eliberaţi şi trimişi acasă în ţările respective. S-au cercetat aşadar dosarele tuturor şi printre cei dintâi au fost puşi în libertate cetăţenii cehi, polonezi, români şi ceilalţi căzuţi în ghearele aşa-numitului rai bolşevic. Nouă nu ne venea să credem că a venit ziua cea mare!

Ni s-au dat echipamente noi, am fost urcaţi în trenurile libertăţii şi, într-un târziu am poposit într-un centru de adunare, nu departe de Moscova. Aici a trebuit să ne încadrăm în alte regulamente, de odihnă şi aşteptare, până la fixarea datei plecării spre patrie. Ne simţeam însă

de pe atunci liberi. Tot aici mi-a fost dat să am o mare surpriză, aceea de a mă reîntâlni şi a-i revedea pe foşti ostaşi de-ai mei, de care mă despărţisem în România, o dată cu condamnarea mea la moarte. Printre ei se aflau Şişu, caporalul şofer şi alţi doi soldaţi ale căror nume nu le mai

ţin minte. Aceştia, toţi tineri şi voinici, deci buni de muncă – aşa cum mi-au declarat – au fost trimişi chiar de la început să lucreze în minele de cărbuni de la Donbas. Au câştigat şi bani acolo şi acum veniseră cu oarecari economii în ruble. Le-au cheltuit însă repede, pentru că nu banii ruseşti le trebuiau lor.

în acelaşi lagăr căruia i se spunea Potima, nu departe de marele oraş Moscova, au mai fost adunaţi pentru repatriere mulţi ofiţieri şi soldaţi ai Armatei române, luaţi prizonieri pe fronturile deschise până la Stalingrad şi în alte părţi. Mâncaseră şi ei" în acei ani grei, bucăţica de pâine amară şi neagră ca pământul, la Oranchi, la Mănăstârca, în îndepărtata Vorcuta şi în alte părţi ale munţilor Urali. De abia acum urmau să se întoarcă liberi în sânul familiilor lor din România. Printre mulţi alţii, ofiţeri de toate gradele, un singur nume mi-a rămas în minte. Este cel al sublocotenentului de rezervă, asemănător cu cel al marelui povestitor humuleştean, Ionică Hânculeşteanu. Acolo, ne-am apropiat unul de celălalt, ne-am înţeles sufleteşte, cu toate că nu ne cunoscusem până atunci. Eram mulţi în grupul nostru de români, care avusesem o soartă asemănătoare şi un acelaşi crud destin. în sfârşit, acum urma să ne întoarcem în ţară şi să ne revedem familiile. Cât de mult aşteptasem noi, cu toţii şi fiecare în parte, momentul acesta!

Aveam să ne convingem însă curând că, pe cât de scurt e cuvântul libertate, pe atât de lung e drumul către ea. Cu toată dorinţa noastră mare de a porni cât mai repede spre ţară, constatam că de la o zi la alta, repatrierea tărăgănează. Am început să ne agităm dar, până la urmă, am aflat că

eşalonul de români eliberat nu va putea pleca spre ţară, decât după terminarea unui festival internaţional al tineretului ce se desfăşura atunci, în anul 1953, la Bucureşti. Era probabil de înţeles argumentul că nimănui nu i-ar conveni să se afle, prin tinerii veniţi la festival de

suferinţele îndurate de mai mulţi militari români tocmai în marea ţară a socialismului biruitor, însă mai de înţeles era nerăbdarea noastră.

în cele din urmă s-a terminat însă şi acel festival şi ni s-a pregătit un tren special care avea să ne ducă până la frontiera cu România. Era tot o garnitură de bou-vagoane, numai că, de data asta, nu aveam nici o pază înarmată până în dinţi, cum eram obişnuiţi noi. Un fluierat prelung şi trenul s-a pus în mişcare. Nouă parcă tot nu ne venea să credem că acesta era trenul libertăţii noastre. La orice oprire coboram în aproape toate staţiile de cale ferată, din curiozitate, pentru a ne aproviziona de la bufetele lor ori, pur şi simplu, ca să ne convingem că nu ne opreşte nimeni s-o facem. în fine, nu mai era mult şi trenul nostru se apropia de Nistru. Basarabia, pământ românesc! Mă simţeam din nou ca şi acasă, pe pământul ţării mele!

De acolo n-a mai fost aşa de mult şi trenul nostru a ajuns în staţia Ungheni, punctul de frontieră de pe Prut. Treceam încă o dată prin această localitate, unde fusesem, cu ani în urmă, comandant al plutonului de grăniceri. Acum însă treceam în calitate de om liber. Aici s-a făcut îndată transbordarea într-o altă garnitură de tren românească şi am fost luaţi în primire de autorităţile româneşti. Abia ce am pus piciorul pe pământul drag al ţării, am putut observa un gest semnificativ, de adâncă simţire românească. Ne aflam aşadar dincoace, pe malul drept al Prutului. O femeie, modest îmbrăcată, venită şi ea cu trenul nostru, s-a repezit şi a sărutat plângând glia scumpă a patriei. Ce se întâmplase cu ea şi prin câte suferinţe a trecut, n-am mai putut afla...

Autoritatea de stat care ne-a primit nu a prea avut însă ochi buni pentru noi. Dincolo fusesem consideraţi duşmani ai poporului, dar aici, în patria noastră, cum aveam oare să fim trataţi? Nu eram liberi nici la noi acasă? Ne-am urcat în vagoanele româneşti şi pe loc au fost închise ferestrele, ne-au ferecat uşile şi ne-au pus santinele. Eram liberi şi liberi călătorisem pe teritoriul Uniunii Sovietice, dar în ţara proprie eram sub o supraveghere neîntreruptă. Ne convingeam astfel încă o dată că drumul către libertate nu-i chiar aşa de lesne de străbătut.

Se înnoptase de-a binelea. Trenul nostru neluminat trebuia să ajungă la Iaşi, dar pe peronul acelei gări n-am ajuns; am luat-o spre altă destinaţie. Acesta este un tren special, care merge spre Bucureşti – ni se spunea – unde am şi fost anunţaţi. Acolo, ni se vor face toate formele de eliberare. Urma să descindem a două zi de dimineaţă pe peronul Gării de Nord. Nici de data asta n-a fost aşa căci, luând-o pe linia de centură, ne-am trezit în curtea faimoasei închisori Jilava. Plecasem dintr-un lagăr din Moscova, fără escortă, şi acum la noi acasă aveam o pază foarte puternică. Ne întrebam cine oare se teme aşa de tare de noi? De când, oare, devenisem aşa de periculoşi?

Cum era şi firesc, revoltaţi cum eram, am protestat: Noi suntem oameni liberi! De ce ne-aţi adus în închisoare? Vrem să vorbim cu cei ce ne-au îndrumat aici! Se părea că vociferările noastre vor fi de bun augur. Am fost din nou încărcaţi în camioane grele, acoperite, şi am nimerit... într-o altă închisoare: la Văcăreşti! Dormitorul

gardienilor de acolo ne-a fost pus temporar la dispoziţie. Ce-i drept era încăpător, ne-am simţit mai largul nostru. Cât de la largul tău te poţi simţi într-o puşcărie?

în loc de alte formalităţi de îndeplinit, au început cercetările făcute de ofiţeri anchetatori care, din felul cum scriau şi cum căutau să se edifice cine suntem noi, nu puteau avea mai mult decât două-trei clase primare. Era limpede că tineri nepregătiţi năvăliseră cu ghiotura în securitatea de stat, unde li s-au dat grade şi stele de ofiţeri. Era desigur o criză de cadre într-o instituţie de apărare a intereselor republicii, dar era fără îndoială şi o criză de competenţă, din cauza asta.

în cazarma gardienilor ni s-a pus . la dispoziţie întreaga presă a zilei. Asistenţa medicală ni se dădea în interiorul închisorii. Trebuia să ne înscriem pe listă ca apoi să fim conduşi spre punctul medical. Pe coridoare însă puteam întâlni mulţi oameni necunoscuţi, însoţiţi de santinele. Ceva nelămurit se întâmpla şi surprinzător, pentru noi, căci aceştia, la o comandă dată, trebuiau să se întoarcă repede cu faţa spre zid, pentru a nu fi recunoscuţi. După cum am aflat, erau deţinuţi politici, a căror identitate trebuia să rămână secretă. Cam multe secrete pentru un regim care pretindea că este, mai înainte de orice, liber!

Curând au început să ne cheme, pe rând, unul câte unul, pentru a se afla cine suntem noi, cei veniţi din Uniunea Sovietică, unde ne-am născut, ce politică am făcut, în ce partid am fost

înscrişi etc. Apoi, ce activităţi am desfăşurat şi pentru ce motive am fost duşi şi deţinuţi acolo. Unii dintre noi, desigur, au avut o situaţie destul de clară. După cercetări făcute şi la locul de domiciliu, unde s-a putut afla că sunt cunoscuţi ca oameni cumsecade, au fost eliberaţi. Asta tot aşa pe rând, după ce noii anchetatori erau în posesia tuturor datelor care îi interesau.

Lotul nostru fusese adus la închisoarea Văcăreşti pe la sfârşitul lunii noiembrie. Ne apropiam de sfârşitul lunii decembrie 1953 şi mulţi dintre noi, încă nu fuseseră eliberaţi. Atunci m-am hotărât să-l întreb pe ofiţerul care mă anchetase care mai este situaţia mea şi de ce nu plec şi eu acasă. Nu tocmai binevoitor, el mi-a răspuns:

- Situaţia dumitale este cam încurcată. Adresa pe care mi-ai dat-o nu este deloc adevărată. Am fost personal în acea localitate şi, la primărie, mi s-a răspuns că nu te cunoaşte nimeni.

Am rămas foarte mirat! Cum aşa, să nu fim cunoscut i acolo unde m-am născut şi unde-am copilărit? întrebarea, mă frământa pe bună dreptate, mă frământa cu atât mai mult, cu cât nu-i puteam afla deloc răspunsul.

Aşezarea despre care era vorba . este uri târg din Moldova, la 20 de kilometri nord de Iaşi. Pe aici trece drumul mare ce leagă de veacuri laşiul, capitala Moldovei, , de Ţara de Sus. Nu departe de aceste meleaguri natale se mai găsesc oraşele Hârlău, cel al Răreşoaiei, şi Tg. Frumos. Pe aici a trecut linia frontului din Moldova[A] în 1944. Târgul se numeşte Podu-Iloaiei şi este aşezat pe apa Bahluiului. Numele spune legenda – vine de la un nume IHe, care ţinea un han mare la această răscruce de drumuri. După ce acest Ilie a răposat, nevasta lui, întru pomenire, a făcut un pod peste apa Bahluiului şi de aici numele a rămas de Podu-Iloaiei. Aici m-am născut eu şi am trăit cele mai frumoase clipe ale copilăriei, iar acum mi se spunea că nu mă cunoaşte nimeni.

Pe bună dreptate, gândurile mă frământau mereu! Mă hotărâsem să-i desenez anchetatorului planul târgului cu tot ce cuprindea el, începând cu biserica, judecătoria, primăria, spitalul, poşta şi celelalte... Voi face planul străzilor care duc la gară, la grădina publică, la teatrul de vară din micul parc. Până la urmă, s-a convins însă şi anchetatorul că am spus adevărul. S-o fi gândit şi el, dacă fusese cu adevărat el însuşi la faţa locului, că dăduse, la primărie, peste unul ce nu era din acea localitate şi nu-i putea cunoaşte pe toţi cei născuţi acolo. Aşa că, nu peste multă vreme mi-am văzut visul cu ochii: Am fost eliberat!...

Era pe înserat, în ziua de 30 ianuarie 1954. Mi s-a înmânat foaia de drum pentru Iaşi, căci acolo credeam eu că îi voi găsi pe ai mei. Mi-au dat 30 lei, o cutie mică de conserve şi o jumătate de pâine, pentru a avea mâncare pe drum şi... călătorie sprâncenată! Dar, tot atunci mi s-a mai

spus că din informaţiile luate de ei, familia mea n-ar locui la Iaşi, ci la Bucureşti; undeva pe strada .30 Decembrie, numărul însă nu-l cunoşteau. Mă sfătuiau s-o caut întâi la Bucureşti, fiindcă era iarnă grea şi trenurile spre Iaşi nici nu circulau.

Când am auzit că familia mea s-ar fi putut afla în capitală, m-am bucurat enorm. Doar eu, Ia Văcăreşti eram la o palmă de loc. Am părăsit doar cu o bocceluţă dormitorul gardienilor de la Văcăreşti, de data asta chiar ca om liber. Văzusem şi simţisem de prea multe ori pe pielea mea ce înseamnă libertatea. Mai avusesem grija să întreb pe cei ce cunoşteau marea urbe de pe malurile Dâmboviţei, pe unde ar putea fi strada 30 Decembrie. Dar am aflat că, în realitate, nu era vorba de strada 30 Decembrie, ci de 13 Decembrie, astăzi, amândouă dispărute din nomenclatura străzilor oraşului Bucureşti.

lată-mă oricum în tramvaiul ce mergea de la Văcăreşti spre centru, cu direcţia Piaţa Unirii. Mă descurcasem eu în taigaua cea mare cât un continent şi n-o să mă descurc în Piaţa cea Mare de pe chei? Şi mi-am făcut curaj! Pe străzile Bucureştilor, nămeţii deveneau tot mai mari. Auzisem că, pe Calea Victoriei, începuseră să se croiască tuneluri. Am ajuns în Piaţa Unirii de astăzi. Puţini trecători, îngheţaţi, căutau cât mai repede să ajungă acasă. Eu, îmbrăcat în pantaloni de vată şi pufoaică, parcă veneam de la Polul Nord. Cei ce treceau pe lângă mine se grăbeau pentru că ştiau unde vor să ajungă, ştiau că acasă sunt aşteptaţi de un cuib al familiei. Numai eu nu ştiam deloc încotro să mă îndrept.

Auzisem că strada 30 Decembrie – astăzi luliu Maniu – ar fi în imediata apropiere a Pieţii Mari. Cum însă nu ştiam numărul casei, numai la circa de miliţie puteam afla numele celor ce locuiau pe strada 30 Decembrie. Iar dacă soţia mea s-a recăsătorit şi nu mai purta numele meu de familie, nu-mi rămânea decât să caut după prenume, prin urmare toate Elvirele de pe strada 30 Decembrie.

Am ajuns la miliţie pe la orele şase seara. Vreme de iarnă, să nu scoţi un câine afară din casă. Am intrat şi m-am apropiat de miliţianul de serviciu. I-am spus că aş dori să-i comunic ceva confidenţial. într-un alt birou, m-am legitimat şi i-am relatat cât am putut mai pe larg întreaga mea poveste, de când am ajuns în Siberia până când am ajuns înaintea lui. După care am încheiat aşa:

- Din evidenţele dumneavoastră asupra populaţiei aş putea să-mi transcriu toate familiile care au în componenţa lor numele de Elvira şi la ce număr locuiesc. M-aş prezenta pe rând la fiecare adresă unde există o Elviră. Şi, oricine ar ieşi, i-aş cere să vorbesc cu doamna Elvira. De va ieşi ea, înseamnă că am găsit-o şi, în mod fericit, mi-am găsit pe ai mei şi mi-am rezolvat problema. Dacă nu va fi ea, voi cere scuze pentru deranj, căutându-mi de drum.

După ce m-au ascultat atent, fără să mă întrerupă nici o clipă, subofiţerul de miliţie mi-a zis:

- Totul ar putea fi foarte bine, numai că astăzi e sâmbătă seara, responsabila cu evidenţa populaţiei şi-a terminat orele de serviciu şi este plecată acasă până luni dimineaţă. Când va veni

înapoi la serviciu, vi se vor da toate datele pe care le deţinem. Am ripostat imediat, cu toată disperarea de care mai eram în stare:

- Dar eu nu cunosc pe nimeni în acest mare oraş! Nu am unde mă duce! Nu am unde sta! Nu am ce mânca şi nu am unde dormi! Ce mă fac până luni dimineaţă?

Calm, miliţianul a încercat să mă liniştească:

- Nu-i nimic! Vei sta în sala noastră de aşteptare! Noi cum stăm? Ceea ce-ţi putem oferi este... un scaun!

I-am mulţumit subofiţerului pentru ospitalitate, dar am adăugat că eu tot voi merge chiar în acea noapte, s-o caut pe Elvira. Dacă n-o voi găsi, mă voi întoarce la secţia

de miliţie, unde mă voi bucura de întreaga ospitalitate a dumnealor.

Am ieşit în stradă de-a dreptul înspăimântat. încotro s-o apuc? Unde să mă duc? Cine să mă primească? Cine să mă înţeleagă? Dintre atâtea întrebări fără răspuns, a ţâşnit deodată, un gând salvator: soţia mea avea un unchi la Bucureşti, care era preot... Era fratele mai mic al tatălui ei. El îmi va spune dacă soţia mea trăieşte şi unde anume o pot găsi şi dacă s-a măritat sau nu, pentru că trecuseră totuşi zece ani de când nu ne mai văzusem. Dar cum să-l găsesc pe preotul Sofronie în acest oraş imens şi mai ales în vreme de noapte? După ce am întrebat câţiva pietoni înţârziaţi, m-am hotărât tot pentru strada 30 Decembrie. Măcar era, cât de cât, o adresă. în drum, trebuia să trec şi pe strada Sfânta Ecaterina, când am văzut o clădire cu uşi mari cu decoraţiuni de feronerie. Scările coborau până în stradă. Unii dintre cei care urcau sau coborau purtau sutană preoţească. Am vrut să mă lămuresc ce este acolo. Un cetăţean binevoitor, acostat de mine, mi-a răspuns:

- Aici este Institutul teologic! Dar dumneata ce cauţi?

- Caut un preot pe care îl cunosc, dar nu ştiu unde locuieşte, i-am răspuns. Este rudă cu mine şi vreau să-l găsesc.

Contrariat, cetăţeanul m-a întrebat, la rândul lui:

- De unde eşti? După vorbă pari a fi din Moldova! De unde vii?

- Sunt din Moldova, dar nu vin din Moldova! Am venit din Uniunea Sovietică, dar nu am venit acum!

Şi mai contrariat, omul nu mai ştia ce să zică:

- Nu sunt prea lămurit: eşti din Moldova, dar nu vii din Moldova! Vii din Uniunea Sovietică, dar, nu acum! Ce să mai înţeleg? Am încercat, pe cât mi-a stat în putinţă, să mă fac înţeles. I-am relatat şi lui, pe larg, întreaga mea

odisee, deşi mi se interzisese la plecarea din lagăr, să povestesc ceva. Numai aşa puteam însă să conving pe cineva că nu stă de vorbă cu un smintit.

- Acum da, sunt lămurit! a zis în cele din urmă cetăţeanul. Mi-ai spus că eşti din Moldova. Uite, am un prieten preot, venit de la Iaşi. Stă nu departe de aici, pe o stradă apropiată. Să mergem la el şi poate ne va spune ceva în legătură cu preotul pe care îl cauţi.

Ne-am îndreptat amândoi spre locuinţa preotului profesor Panţâru Grigore de la catedrala Sfântul Spiridon Nou din Calea Şerban Vodă. Ajungând acolo, însoţitorul meu a făcut prezentarea. A repetat şi el, încă o dată povestea mea, mai pe scurt însă. De abia la sfârşit a întrebat dacă nu cumva, din întâmplare, cunoaşte un preot pe numele său Sofronie.

- Preotul Sofronie, dacă o fi unul şi acelaşi om, este paroh al bisericii Jigniţa, peste râul Dâmboviţa, pe Calea Văcăreşti, ne-a înştiinţat, cu totul surprinzător, interlocutorul nostru. Soţia mea a avut o colegă de şcoală şi prietenă bună, pe nepoata lui Agatha Munteanu, din Podu-Iloaiei.

- Sunt fratele Agathei! am exclamat atunci eu.

- Dacă eşti fratele Agathei, atunci te cunoaştem, ştim cine eşti şi vrem să te ajutăm. Te vom însoţi acum până la ruda soţiei dumitale, preotul Sofronie.

Iată-ne, trei cutezători prin zăpadă, înfruntând voinicește nămeţii Bucureştilor, din acea iarnă a lui 1954, care a rămas de pomină. Am întrebat, ne-am orientat şi am ajuns la destinaţie. Am bătut într-un geam cu obloanele închise, pe

unde se zărea doar o lumină slabă. Greu de tot, dar explicabil, având în vedere că era aproape de miezul nopţii, o femeie ne-a deschis, în cele din urmă. Şi mai greu, după ce am izbutit să intrăm la părintele Sofronie, m-a recunoscut acesta. Eu pe el l-am recunoscut imediat, însă el pe mine nu. De-abia într-un târziu, după ce s-a uitat îndelung, de mai multe ori, la mine preotul gazdă a exclamat cu o voce uimită:

- Tu, rătăcitule prin pustiurile Asiei, te-ai întors sănătos? Finule, pierdut ai fost şi te-ai aflat! cum zice Scriptura. Dar nu cumva ne-ai adus de acolo şi iernile grele ale Siberiei?

Prinzând atunci şi eu tot mai mult curaj, am întrebat:

- Elvira, soţia mea, trăieşte? Dar Rodica, fetiţa mea dragă, ce-i cu ea? Dar ceilalţi?

- Da! Toţi ai tăi trăiesc. Sunt sănătoşi! Elvira locuieşte acum în Bucureşti şi te aşteaptă!

Tot ce am vrut să ştiu de zece ani de zile aflam, în sfârşit, într-un singur moment. în momentul acela, însă, cuvintele mi se opriseră în gât şi nu mai puteam scoate nici unul. Izvorâte de nu ştiu unde, lacrimile mă împiedicau să mai spun ceva.

Ca să-mi facă bucuria deplină, preotul Sofronie a ridicat receptorul, a format un număr şi l-am auzit:

- Alo! Elvira! Voiam să te întreb dacă mai ştii ceva dinspre Răsărit? Cum aşa, nu mai ştii nimic? Atunci, să-ţi dau eu o veste bună. Pot să ţi-l dau şi pe el, dacă vrei, la telefon.

Surpriză! Stupoare! De necrezut! Am schimbat cele dintâi cuvinte cu soţia mea. Mai bine zis n-am schimbat nici unul. Stăteam amândoi

cu' receptorul la ureche şi plângeam. Amândoi. într-un târziu, ea a zis:

- Bine! Mă îmbrac imediat şi vin acolo!

- Noi suntem deja îmbrăcaţi! am răspuns eu. Venim noi acolo.

Soţia mea locuia pe atunci într-un apartament dintr-o clădire cu un singur etaj, în imediata apropiere a Sălii Palatului de azi. împreună cu ea mai stăteau mama şi sora ei, care avea două fetiţe, de un an şi patru ani. La acea oră din noapte, în loc să-şi aştearnă de culcare, Elvira le-a spus să strângă aşternuturile şi să se pregătească pentru primirea unor oaspeţi. S-au pregătit îndelung, gospodăreşte, numai că oaspeţii nu mai soseau. Ce-o fi cu ei? se întrebau femeile, îngrijorate. Trebuia să fi sosit demult. De câteva ori a coborât soţia mea până pe trotuar, în faţa casei, fără să vadă pe nimeni. Până când, în sfârşit, de după colţul stâng s-au ivit câteva umbre care înaintau anevoios prin nămeţi...

*

Nu mai stărui asupra celorlalte detalii din acea noapte. De altfel, sincer să fiu, nici nu le mai ţin minte. Ceea ce mai ştiu acum este că, multă vreme, eu şi soţia mea n-am izbutit să ne spunem nimic şi nici să ne vedem ca lumea. Cum ne uitam unul la altul, izbucneam în lacrimi. Mai ştiu, de asemenea, că, de cum am intrat în casă, fetiţa mea, Rodica, pe atunci în vârstă de 11 ani, a început să ţopăie prin cameră şi să strige în gura mare: „Tăticul meu trăieşte! Tăticul meu trăieşte! [11]

Poate părea paradoxal că nu-mi aduc aminte

mai multe detalii dintr-o noapte atât de importantă pentru noi. Ţin adică minte atâtea lucruri din cei zece ani petrecuţi în Siberia şi nu mai ştiu cum a decurs acea noapte a regăsirii noastre. Şi totuşi, paradoxul nu mi se pare de tot acuzator. Eram, în definitiv, la capătul încercărilor şi al puterilor mele. Ajunsesem chiar şi la capătul libertăţii mele, pe care mi-o dorisem atât de mult, în schimb acum nu mai ştiam ce să fac cu ea.

Nici n-a prea fost ea libertate ceea ce am trăit de atunci încolo, după eliberarea mea. Dar, cel puţin eram alături de familia mea, trăiam împreună cu soţia şi cu fiica mea toate vitregiile vieţii. Până atunci învăţasem cât e de lung şi de greu drumul până la libertate. De atunci încolo învăţam, împreună, că libertatea este una singură şi că atentatele la adresa ei sunt nenumărate. Cu alte cuvinte, învăţam cu atât mai mult s-o preţuim la întreaga ei valoare. De aceea am şi putut să zic, pentru prima oară în existenţa mea şi din toată inima mea, în acea zi de decembrie, din 1989:'

- Bună dimineaţa, libertate!

Sfârşit

CUPRINS

Argument..... 5
I. O sentinţă strigătoare la cer..... 7
II. Celula condamnaţilor la moarte..... 18
III. Ziua executării sentinţei..... 24
IV. Şi totuşi, s-a produs un miracol.....*TI*
V. „Pohod na Sibir“..... 31
VI. Undeva, departe de lume..... 49
VIL Nesfârşitul deşert al Siberiei..... 52
VIII. Speranţa, ca o lumină în zare.....64
IX. Ce scurt cuvânt e libertatea!..... 76

Contravaloarea timbrului literar
se depune în contul Uniunii Scriitorilor
din România nr. 45101032 – B.C.R.,
filiala sector 1 – Bucureşti

Lector: DUMITRU MATALÂ
Tehnoredactor: EMERALD CHISMORIE
Bun de tipar: 15.10.2000. Apărut: 2000